

ประวัติศาสตร์ที่หายไป: คนเล็กๆ ที่ถูกลืมกับวิธีการศึกษา แฉวงจุลประวัติศาสตร์ (Microhistory)*

ชาติชาย มุกสง**

บทคัดย่อ

บทความชิ้นนี้ ประสงค์จะนำเสนอการศึกษาประวัติศาสตร์แนวใหม่ที่มุ่งทำความเข้าใจและอธิบายหน่วยทางสังคมที่มีขนาดเล็กคือครอบครัว โดยใช้วิธีการศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History) เป็นวิธีการค้นหาข้อมูลสำหรับการวิเคราะห์หลัก โดยใช้เรื่องเล่าประวัติชีวิตยายของผู้เขียนที่ได้เล่าและอัดเทปเสียงไว้ในช่วงปี ๘๕ เป็นข้อมูลหลัก แล้วเสริมด้วยการสัมภาษณ์คนอื่น ๆ ในครอบครัว ประกอบกับ เรื่องเล่า ตำนาน ที่ถูกเล่าไหลเวียนอยู่ในครอบครัวและชุมชน และใช้ข้อมูลเอกสารรวมทั้งการทบทวนวรรณกรรมประกอบในขั้นตอนการวิเคราะห์

การศึกษานี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจในชุมชนท้องถิ่นรอบลุ่มทะเลสาบสงขลาในคาบสมุทรภาคใต้ผ่านประวัติชีวิตครอบครัวหนึ่งราว ๓ ชั่วโมง โดยพยายามจะแสดงให้เห็นว่าการศึกษาในเชิงจุลประวัติศาสตร์ (Microhistory) ในระดับครอบครัวนั้น เป็นวิธีการศึกษาประวัติศาสตร์ที่สามารถทำให้คนธรรมดาสามัญสามารถเป็นองค์ประธาน (Subject) ของประวัติศาสตร์ได้ รวมทั้งช่วยให้เรื่องเล่าทางประวัติศาสตร์ได้ตระหนักถึงบทบาทของผู้คนเล็ก ๆ ที่ไม่เคยมีที่อยู่ที่ยืนในประวัติศาสตร์มาก่อน

อย่างไรก็ดีแล้วแต่ บทความชิ้นนี้ไม่ได้มีเจตนาที่จะเสนอประวัติชีวิตครอบครัวเพียงอย่างเดียว แต่การพรรณนาวิเคราะห์ถึงประวัติศาสตร์ครอบครัวนั้น ก็ด้วยจุดมุ่งหมายที่จะแสดงให้เห็นว่าประวัติศาสตร์ส่วนย่อยจะช่วยอธิบายภาพใหญ่ของประวัติศาสตร์ให้ชัดเจน หรือสัมพันธ์กันได้

* แก้ไขปรับปรุงจากบทความนำเสนอในโครงการจัดประชุมวิชาการระดับชาติ เวทีวิจัยมนุษยศาสตร์ไทย ครั้งที่ ๓ “ความหลากหลายทางสังคมวัฒนธรรม” ณ คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ระหว่างวันที่ ๑๖ - ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๔๙ สนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). บทความนี้ผู้เขียนขออุทิศให้แก่ นางวาด อุ้นเพ็ง ยายของผู้เขียนที่ได้เล่าเรื่องราวให้หลานได้บันทึกไว้ก่อนเสียชีวิตประมาณ ๓ ปี และต้องขอขอบคุณแม่ของผู้เขียนที่ได้ให้ข้อมูลและอธิบายเพิ่มเติมในบางจุดที่ผู้เขียนเข้าใจไม่กระจ่าง และน้องสาวของผู้เขียน ลีชล มุกสงที่ช่วยอ่านและให้ความเห็น

** อาจารย์ประจำภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

อย่างไร ในขณะที่เดียวกันบริบทของชีวิตคนเล็ก ๆ เหล่านี้ก็สามารถให้ภาพประวัติศาสตร์สังคมที่มีชีวิตชีวาของการดำเนินชีวิตประจำวัน (Everyday life) ของมนุษย์ธรรมดาที่คล้ายคลึงกับคนอื่นทั่วไปในสังคมได้แจ่มชัดขึ้น ที่สำคัญคือไม่แห้งแล้งเหมือนการศึกษาประวัติศาสตร์ที่เป็นอยู่ ซึ่งเน้นแต่ภาพใหญ่และบุคคลสำคัญจนละเลยชีวิตของผู้คนจำนวนมากในสังคมไป

คำสำคัญ : จุลประวัติศาสตร์ (Microhistory), ประวัติชีวิตครอบครัว (Family History), ประวัติศาสตร์บอกเล่า (Oral History), การดำเนินชีวิตประจำวัน (Everyday life)

บทนำ: สิ่งเล็ก ๆ ที่หายไปในประวัติศาสตร์

เมื่อมองย้อนกลับไปหลังจากฟังแม่แก่^๑เล่าชีวิตผ่านเทปอีกครั้งหนึ่งนั้น ทำให้ผมอยากรู้ขึ้นมาว่าแม่แก่รู้คิดอะไรและรู้สึกอย่างไรบ้าง เมื่อท่านไปพบกับร่างไร้วิญญาณของสามีสุดที่รัก ทั้งที่อ้อมท้องลูกของเขายู่ในท้องได้สามเดือน ที่บ้านของหัวเกลอซึ่งพาเขามาซื้อผ้าและเสียดชีวิตลงด้วยคำอธิบายจากเจ้าของบ้านว่าหนักเลงถีนฝั่งทำออกคือระโนดยิงผิดตัว และตลอดเวลาที่ได้อยู่เป็นเพื่อนศพที่น่ากลับมาทำพิธีศพที่บ้านนั้นท่านรู้สึกอย่างไรบ้าง เป็นสิ่งที่ผมในฐานะหลานและได้ยื่นโศกนาฏกรรมผ่านการเล่าของแม่มาแต่เด็ก ก็ไม่เคยนึกไปถึงความรู้สึกของแม่แก่มาก่อนเลย

จนกระทั่งเมื่อผมได้มาอ่านและทำความเข้าใจกับวิธีการศึกษาแนวหนึ่งที่เป็นกระแสชายขอบและศึกษาเรื่องราวที่เป็นชายขอบอย่างจุลประวัติศาสตร์ (microhistory) และเข้าใจมันพอสมควรแล้ว พอผมฟังเทปที่อัดคำสัมภาษณ์ประวัติชีวิตแม่แก่เอาไว้หลังปีใหม่หนึ่งวันเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๔ อีกครั้ง คำถามนี้ก็ผุดขึ้นมาในใจ สำหรับผมแล้วคำถามและคำตอบนี้มันทั้งกว้างขวางและลึกซึ้งกว่านั้นมาก ส่วนหนึ่งเพราะการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ผมศึกษามาเกือบทศวรรษที่ผ่านมา โดยเฉพาะงานประวัติศาสตร์นิพนธ์เน้นแต่การศึกษาการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงทางสังคมในภาพกว้างเสียมากกว่าจนแทบไม่เห็นคนจริง ๆ อยู่ในนั้น วัตถุประสงค์การศึกษาของสังคมไทยเน้นที่ระดับชาติเป็นสำคัญ ส่วนกระแสประวัติศาสตร์วัฒนธรรมชุมชนแม้จะศึกษาในระดับหมู่บ้านแต่ก็เน้นประวัติศาสตร์ของหน่วยการวิเคราะห์ระดับหมู่บ้านที่กลมกลืนและสวยงามมากกว่าจะนำเสนอชีวิตของผู้คนในหมู่บ้าน ส่วนประวัติศาสตร์ท้องถิ่นก็เน้นหน่วยที่เล็กลงแต่มองในกรอบโครงของประวัติศาสตร์ชาติเป็นส่วนใหญ่ เพิ่งจะมืองานที่ศึกษาในมุมมองของคนในท้องถิ่นเมื่อไม่นานมานี้เอง

^๑ ในบทความนี้ผมจะใช้สรรพนามคำว่าแม่แก่ที่หมายถึงยายไปโดยตลอดเพื่อแสดงให้เห็นถึงฐานะของผู้เขียนและคนที่ถูกเขียนถึงและเป็นคำเรียกหาที่แสดงความสัมพันธ์ด้วยความเคารพและคุ้นเคย

นอกจากนั้นในฐานะที่วิชาประวัติศาสตร์เป็นมนุษยศาสตร์สาขาหนึ่ง แต่ผมก็ไม่เคยถูกสอนมาก่อนให้มองคนที่เราศึกษาให้ทะลุถึงความรู้สึกนึกคิดและอารมณ์ความรู้สึก ถึงแม้จะมีบุคคลที่เป็นตัวละครประวัติศาสตร์ซึ่งส่วนมากจะเป็นมหาบุรุษผู้มีแต่ปรีชาญาณเกินมนุษย์ธรรมดาสามัญทั้งนั้น ดังนั้นเราจะรู้จักส่วนที่เป็นความอ่อนแอเป็นมนุษย์ธรรมดาของเขาให้ลดความเป็นมหาบุรุษไปไยกัน นักประวัติศาสตร์อย่างผมที่เติบโตมาในบรรยากาศของภูมิปัญญาทางประวัติศาสตร์แบบไทย ๆ ก็เลยรู้สึกตื่นเต้นเมื่อมีการศึกษาแนวหนึ่งที่ทำให้ความสนใจต่อความเป็นมนุษย์ของคนธรรมดาสามัญผู้ไม่มีชื่อเสียงเรียงนามอะไรในประวัติศาสตร์ แต่เป็นผู้สร้างประวัติศาสตร์ในแง่มุมจากชนชั้นล่างของสังคม เป็นตัวละครที่มีเลือดเนื้อมีชีวิตจิตใจและความรู้สึกนึกคิดเหมือนมนุษย์ปุถุชนธรรมดา (เหมือนคุณเหมือนผม) ทั้งยังเป็นโอกาสอันดีที่เราจะได้เรียนรู้และเข้าใจความเป็นมนุษย์ของคนเล็กคนน้อยในสังคมของเรา

บทความนี้ต้องการแสดงให้เห็นถึงแนวการเขียนประวัติศาสตร์ที่เรียกว่า *จุลประวัติศาสตร์* (*microhistory*) แม้ยังไม่เป็นสำนักคิดที่มีทฤษฎีและวิธีการศึกษาที่มีนิยามร่วมกันเป็นเนื้อเดียวกันชัดเจน แต่เป็นแนวการศึกษาที่พัฒนาด้วยแนวคิดและวิธีการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ในแนวทางที่ใกล้เคียงกันและมีความหลากหลายอยู่สูงด้วย โดยบทความนี้จะแบ่งเนื้อหาเป็นสองส่วนสำคัญด้วยกัน ส่วนแรกเป็นการทบทวนถึงพัฒนาการและแนวทางการศึกษาจุลประวัติศาสตร์รวมถึงพิจารณาถึงลักษณะสำคัญของจุลประวัติศาสตร์ไปพร้อมกันด้วย ส่วนที่สอง เป็นการทดลองเขียนจุลประวัติศาสตร์โดยการนำเสนอประวัติชีวิตของยายผู้เขียนที่ต้องสูญเสียสามีไปในวัฒนธรรมนิกเลงในสมัยของการต่อสู้บุกเบิกสร้างป่าเป็นนาของชุมชนชาวนาในที่ราบลุ่มทะเลสาบสงขลาในช่วงหลังของพุทธศตวรรษที่แล้ว ก่อนจะจบด้วยการตั้งข้อสังเกตและข้อจำกัดของแนวการศึกษาจุลประวัติศาสตร์ในสังคมไทย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ภาคแรก: ภาคทฤษฎีว่าด้วยคนในประวัติศาสตร์

จากประวัติศาสตร์ของการต่อสู้ของชนชั้นสู่การต่อสู้ของปัจเจกชน

แม้ว่าการก่อตัวของประวัติศาสตร์แนวใหม่จะเริ่มขึ้นในปลายทศวรรษ ๑๙๕๐ แล้วก็ตามแต่การศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์เพิ่งมาปรากฏอย่างเด่นชัดในทศวรรษ ๑๙๗๐ ซึ่งเป็นยุคที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและภูมิปัญญาอย่างมากในประเทศตะวันตก เรียกได้ว่าเป็นช่วงวิกฤตของแนวคิดการปฏิวัติทางสังคมโดยเฉพาะแนวคิดฝ่ายซ้ายที่กำลังล่มสลาย เลยจำเป็นที่ปัญญาชนรวมทั้งนักประวัติศาสตร์จะถูกบังคับให้ต้องตั้งคำถามเกี่ยวกับวิธีวิทยาและแนวการวิเคราะห์ตีความสังคมแนวใหม่ขึ้นมา^๒

^๒ Giovanni Levi, (1992), "On Microhistory," in Peter Burke, ed. *New Perspectives on Historical Writing*, Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press), pp. 93-4.

กล่าวโดยเฉพาะจุลประวัติศาสตร์ (microhistory) แล้วแม้ความหมายจะเฉพาะเจาะจงไปที่กลุ่มนักประวัติศาสตร์อิตาลีในฐานะผู้บุกเบิกแนวการวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ที่เน้นไปที่หน่วยการวิเคราะห์ขนาดเล็กและคนธรรมดาสามัญไร้ชื่อเสียงความสำคัญในสังคม ซึ่งมักเป็นคนที่ถูกลืมเพราะเป็นชายขอบของสังคม เช่น คนที่ถูกกล่าวหาว่าเป็นแม่มด คนที่ถูกกล่าวหาว่านอกรีต เป็นต้น เพื่อจะค้นหาวิธีคิดและการมองโลกของเขา ก่อนเข้าสู่สมัยใหม่ของยุโรปก็ตาม

แต่ในกระแสของการพัฒนามาเป็นแนวจุลประวัติศาสตร์ในความหมายปัจจุบันได้ผสมผสานเอาวิธีวิทยาและทฤษฎีของหลากหลายสำนักคิดทางประวัติศาสตร์เข้ามาไว้ด้วยกัน โดยเฉพาะในแนวประวัติศาสตร์สังคมและวัฒนธรรมที่มีอิทธิพลอย่างสูงต่อแนวคิดนี้ และเป็นการพัฒนาที่สืบเนื่องกันในลักษณะทั้งเสริมรับและวิพากษ์กันไปในตัว กระแสของแนวคิดและการศึกษาทางประวัติศาสตร์ที่มีอิทธิพลส่งผลต่อพัฒนาการของจุลประวัติศาสตร์ที่สำคัญสามารถแบ่งได้ ๓ แนวทางใหญ่ ดังต่อไปนี้

๑. ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง (history from below)

กระแสของแนวคิดและแนวการศึกษาวิจัยทางประวัติศาสตร์ที่เน้นที่ประชาชนโดยเฉพาะขบวนการแรงงานได้เกิดขึ้นในหมู่ปัญญาชนฝ่ายซ้ายในอังกฤษมาก่อนแล้วตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๖๐ โดยเฉพาะงานบุกเบิกของ อี. พี. ธอมป์สัน (E. P. Thompson) เรื่อง *The Making of the English Working Class* (๑๙๖๓) ซึ่งงานชิ้นนี้ได้ส่งผลสะท้อนอย่างมหาศาลต่อการศึกษาประวัติศาสตร์ทั่วโลก และนับเป็นครั้งแรกที่มีการให้ความสนใจต่อคนธรรมดาในฐานะเป็นองค์ประธานของประวัติศาสตร์ แต่ก็เป็นการวิเคราะห์ปัจเจกบุคคลที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มในที่นี้คือขบวนการกรรมกรมากกว่าจะเน้นไปที่ปัจเจกชนเพียงคนเดียว^๓ ก่อนจะขยายหน่วยการวิเคราะห์ไปสู่ประเด็นเล็ก ๆ หรือกลุ่มคนที่ประวัติศาสตร์ไม่เคยให้ความสนใจมาก่อน เช่น อาชญากรรม วัฒนธรรมประชา ความเชื่อ เด็ก ผู้หญิง เพศสภาวะ เรื่องเพศ การใช้เวลาว่าง วิถีชีวิต โรคภัยไข้เจ็บ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม เหล่านี้เป็นต้น^๔

ซึ่งต่อมากกระแสการศึกษาประวัติศาสตร์ที่พัฒนามาจากแนวทางของธอมป์สันในหมู่นักประวัติศาสตร์อังกฤษนั้นได้ถูกขนานนามว่า “ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง (history from below)” ตามชื่อหัวข้อของบทความของธอมป์สันที่ตีพิมพ์ในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ แต่อย่างไรก็ตาม “ประวัติศาสตร์จากเบื้องล่าง” ถูกพิจารณาว่าเป็นแค่แนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์เท่านั้น ไม่ได้เป็นประเภทหรือวิธีการศึกษาทางประวัติศาสตร์^๕ แต่ก็ได้ขยายสิ่งที่สนใจศึกษาออกไปจนกลายเป็นกระแสประวัติศาสตร์สังคมไปในที่สุด ซึ่งก็เป็นกระแสร่วมกันในโลกที่ใช้ภาษา

^๓ Sigurour Gylfi Magnusson, (2006), “Social History – Cultural History– Alltagsgeschichte– Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks,” *Journal of Microhistory*; available at www.microhistory.org

^๔ Ibid, p. 4.

^๕ Jim Sharpe, (1992), “History from Below,” in Peter Burke, ed. *New Perspectives on Historical Writing*, p. 25.

อังกฤษอย่างในสหราชอาณาจักรและอเมริกา ในขณะที่ฝรั่งเศสได้พัฒนาประวัติศาสตร์สังคมมาตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๒๐ แล้วโดยสำนักแอนนาลส์ (Annales) และมีอิทธิพลอย่างมากในวงการประวัติศาสตร์ในศตวรรษที่ ๒๐ แต่หน่วยการวิเคราะห์สำนักนี้จะให้ความสำคัญกับคนธรรมดาในฐานะที่เป็นกลุ่มมากกว่าปัจเจกแต่ละคนเช่นกัน

นอกจากนี้ในวงวิชาการที่ใช้ภาษาอังกฤษและฝรั่งเศสมีแนวการศึกษาประการหนึ่งที่เรียกว่า “ประวัติศาสตร์ของจิตสำนึกของยุคสมัย (the history of mentalities)” ซึ่งถูกจัดว่าเป็นสาขาหนึ่งของประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างหรือบางครั้งก็ถูกพิจารณาว่าเป็นประวัติศาสตร์วิธีคิดที่ไม่เป็นทางการของมวลชนผู้ไร้การศึกษา ที่ให้ความสำคัญต่อการศึกษาทัศนคติและความเข้าใจของคนธรรมดาในปรากฏการณ์ เช่น ความตาย อาชญากรรมในภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติ และสังคมวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่^๖ นอกจากนี้ประวัติศาสตร์จิตสำนึกของยุคสมัยยังเกี่ยวข้องกับสาขาประวัติศาสตร์อื่น ๆ ซึ่งรวมทั้งจุลประวัติศาสตร์อีกด้วย จึงกล่าวได้ว่าประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างที่พัฒนาขึ้นและเป็นที่แพร่หลายในอังกฤษ อเมริกา และฝรั่งเศส ถึงแม้จะมีการกล่าวถึงอยู่พอสมควรแต่ก็ไม่เคยถูกพิจารณาเป็นประวัติศาสตร์กระแสหลักในสังคมนั่นเอง

ข้อสำคัญประการหนึ่งของประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างก็คือการประกาศให้การเขียนประวัติศาสตร์มีเป้าหมายเพื่อการต่อสู้ทางการเมืองที่ชัดเจน โดยนักประวัติศาสตร์ในแนวนี้ใช้วิธีการศึกษาอดีตเพื่อค้นหาแรงขับเคลื่อนทางประวัติศาสตร์ (historical force) ที่สามารถอธิบายถึงการที่ผู้คนที่อยู่ในอดีตใช้ในการขับเคลื่อนให้เกิดเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้น โดยนัยนี้ประวัติศาสตร์นิพนธ์ในแนวประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างจึงมีความเชื่อมโยงกันอย่างมากกับขบวนการสิทธิมนุษยชนในสหรัฐอเมริกาและขบวนการปลดปล่อยสตรีทั่วโลก รวมทั้งการต่อสู้ทางการเมืองในประเด็นอื่นของคนด้อยอำนาจในสังคม

๒. ประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวัน (everyday life history)

จะว่าไปแล้วแนวการศึกษาประวัติศาสตร์ในเยอรมนีมีพัฒนาการมาอย่างยาวนานและส่งอิทธิพลต่อการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ในโลกตะวันตกอย่างสูงเสมอมา ในกระแสของการพัฒนาแนวการศึกษาประวัติศาสตร์แนวทางใหม่ ๆ ในเยอรมันที่เน้นคนธรรมดาก็ได้เกิดการศึกษาด้านประวัติศาสตร์ชีวิตประจำวันขึ้นมา แม้จะเกิดขึ้นช้ากว่าประเทศตะวันตกอื่น ๆ ที่เผชิญกับคำถามของยุคสมัยเดียวกันก็ตาม

กระแสของการศึกษาทางประวัติศาสตร์สังคมที่พัฒนาขึ้นมาอย่างชัดเจนในเยอรมนีจนเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายนั้น เรียกกันในภาษาเยอรมันว่า Alltagsgeschichte ที่มี

^๖ Sigurour Gylfi Magnússon, (2006), “Social History – Cultural History– Alltagsgeschichte– Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks,”, p. 5.

ความหมายในภาษาอังกฤษคือ history of everyday life^๗ หรือประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวันที่เกิดขึ้นในทศวรรษ ๑๙๗๐ ซึ่งเป็นพัฒนาการต่อเนื่องของการศึกษาประวัติศาสตร์ในสังคมเยอรมนีเองที่เกิดการตื่นตัวขึ้นอย่างมากในการศึกษาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นตั้งแต่ทศวรรษ ๑๙๕๐-๖๐ และเกิดในบรรยากาศทางการเมืองของเยอรมนีในช่วงเดียวกันกับกระแสของการเคลื่อนไหวสันติภาพในยุโรปและการเติบโตของพรรคกรีน ซึ่งเป็นไปในแนวทางที่เป็นประชาธิปไตยก้าวหน้ามากขึ้น ในความเคลื่อนไหวดังกล่าวได้ทำให้ประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวันเข้าไปสัมพันธ์กับความพยายามในการสร้างอดีตที่เป็นของประชาชนทั้งสังคมเยอรมัน^๘

โดย เกิฟฟ์ อีลาย (Geoff Elay)^๙ ได้ทบทวนการวิจัยทางประวัติศาสตร์ในสังคมเยอรมนีในภาพรวม แล้วชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวันสายเยอรมนีว่ามี ๔ ประการด้วยกัน ได้แก่ ประการแรก ประวัติศาสตร์แนวใหม่นี้ส่งผลกระทบในเชิงทำลายต่อประวัติศาสตร์กระแสหลักของเยอรมนีเองที่เป็นประวัติศาสตร์เชิงอุดมการณ์ที่พัฒนาขึ้นมาพร้อมกับทฤษฎีทางการเมืองอย่างมาก ประการที่สอง เป็นแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์ที่ได้รับอิทธิพลจากวิธีการทางชาติพันธุ์วิทยาและมานุษยวิทยาในความพยายามอธิบายปรากฏการณ์ในอดีต โดยเฉพาะมานุษยวิทยาแนวตีความที่เข้าไปทำลายต่อแนวจารีตเดิมของการศึกษาประวัติศาสตร์ ประการที่สาม เปลี่ยนจากการศึกษาประวัติศาสตร์แนวที่วิเคราะห์ประวัติศาสตร์ว่าเป็นวัตถุวิสัยซึ่งเป็นกฎเกณฑ์ที่เป็นอิสระอยู่ภายนอกและส่งอิทธิพลต่อวิถีชีวิตของคน มาเน้นการศึกษาผ่านปัจเจกบุคคลและประสบการณ์ของคนในฐานะเป็นผู้กระทำกรในชีวิตประจำวัน ประการที่สี่อันเป็นประการสุดท้าย ประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวันได้ถูกใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างประวัติศาสตร์ใหม่ของชาติให้ต่างไปจากจิตวิญญาณแบบเยอรมนีสมัยนาซีที่เน้นถึงความเป็นชาติเยอรมนี มามองประวัติศาสตร์ของบุคคลธรรมดาทั้งหลายที่ดำเนินชีวิตอยู่ภายใต้สมัยนาซีให้เป็นมนุษย์ที่มีชีวิตจิตใจและวัฒนธรรมมากกว่าเน้นแต่ด้านการเมืองของเขาเท่านั้น

๓. จุลประวัติศาสตร์ (microhistory)

กระแสพัฒนาการของประวัติศาสตร์สังคมที่มีส่วนอย่างสำคัญกับการเกิดขึ้นของจุลประวัติศาสตร์ และทำให้รู้จักกันอย่างแพร่หลายในวงวิชาการประวัติศาสตร์นั้นเกิดขึ้นในอิตาลี

^๗ กรูณาตุ Alf Ludtke, ed., (1995), *The history of everyday life: Reconstructing Historical Experiences and Way of Life*. Trans. William Templer (Princeton: New Jersey).

^๘ Sigurour Gylfi Magnusson, (2006), "Social History –Cultural History– Alltagsgeschichte– Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks," p. 15.

^๙ Geoff Elay, (1989), "Labour History, Social History, Alltagsgeschichte. Experience, Culture, and the Politics of Everyday a New Direction for German Social History?" *Journal of Modern History* 61(1989), pp. 297-343. Cite in Sigurour Gylfi Magnusson, Social History –Cultural History– Alltagsgeschichte– Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks, p. 15-16.

ซึ่งได้ให้กำเนิดนิยามคำว่า *microstoria* หรือ *microhistory* ในภาษาอังกฤษ หมายถึงการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมแนวหนึ่งที่แนวทางคล้ายคลึงกันในแง่ศึกษาประเด็นหรือพื้นที่ขนาดเล็กและเน้นประวัติศาสตร์ของคนธรรมดาสามัญที่ถูกลืมไปในประวัติศาสตร์ โดยในระยะแรกของการศึกษาในอิตาลีจะเน้นการศึกษาเรื่องการปราบแม่มดในฐานะเป็นคำอธิบายของการก่อตัวขึ้นของควมมีเหตุผลของยุคสมัยใหม่ในยุโรป อันมีวารสารสำคัญคือ *Quaderni Storici* ที่ก่อตั้งขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๖๖ เป็นสื่อกลางในการวิวาทะและแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในหมู่นักประวัติศาสตร์รุ่นใหม่อิตาลี^{๑๐} โดยมีนักจุลประวัติศาสตร์คนสำคัญบางคนที่มื่ออิทธิพลทางวิชาการอันเป็นที่รู้จักกันดีทั้งในอิตาลีและในระดับโลก อย่างเช่น คาร์โล กินซ์เบิร์ก (Carlo Ginzburg)

การศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์เกิดขึ้นในบรรยากาศที่ทั้งต่อต้านและต่อยอดการศึกษาประวัติศาสตร์สังคมสำนักแอนนาลส์ ซึ่งเน้นไปที่โครงสร้างและหน่วยการวิเคราะห์เชิงพื้นที่ขนาดใหญ่ ด้วยการมาให้ความสนใจในการวิเคราะห์หน่วยการศึกษาที่เล็กลงและเน้นให้ปัจเจกบุคคลได้มีบทบาทเป็นผู้กระทำการและการเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างทางสังคมที่ครอบงำชีวิตเขาอยู่

โดยการศึกษาแนวทางใหม่ที่เกิดขึ้นในช่วง ๒ - ๓ ทศวรรษที่ผ่านมาที่เกิดขึ้นในวงวิชาการตะวันตกหลายประเทศที่เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์ของสามัญชน หรือการศึกษาในประวัติศาสตร์ของเรื่องที่นักประวัติศาสตร์มองว่าไม่สำคัญมาก่อน แม้จะเกิดขึ้นในบริบทและมีวิธีการศึกษาที่เน้นการวิเคราะห์ในประเด็นแตกต่างกันก็ตาม แต่ก็มักจะเรียกการศึกษาในแนวทางนี้ว่า “จุลประวัติศาสตร์ (*microhistory*)” นั่นเอง

ประวัติศาสตร์แนวใหม่ (new history) ใหม่อย่างไร

แม้ว่าจุลประวัติศาสตร์จะกลายเป็นที่รู้จักกันพอสมควรในแวดวงวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ในรอบ ๓ - ๔ ทศวรรษที่ผ่านมา แต่ก็มีคำถามลึกลับหลากหลายพอสมควรในการนิยามและให้ความหมายที่ชัดเจนต่อจุลประวัติศาสตร์ แม้แต่ในหมู่นักจุลประวัติศาสตร์เองก็ยังคงต้องออกตัวเอาไว้เสมอว่าจุลประวัติศาสตร์นั้นเป็นแค่งานศึกษาแนวทดลองที่ยังไม่มีใครเป็นผู้ก่อตั้งขึ้นเป็นสำนักคิดที่ชัดเจน แต่เป็นแนวการศึกษาที่มีองค์ประกอบสำคัญที่เห็นพ้องต้องกันอยู่ในระดับของวิธีการและแนวทางการวิเคราะห์ที่มีลักษณะเด่นร่วมกันเท่านั้นเอง^{๑๑} ในขณะที่นักจุลประวัติศาสตร์แต่ละคนก็มีวิธีการศึกษาที่แตกต่างกัน

^{๑๐} Edward Muir and Guido Ruggiero, eds., (1991), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, (Baltimore: The Johns Hopkins University press).

^{๑๑} Giovanni Levi, “On Microhistory,” p 93.

ลักษณะเด่นที่มีอยู่ร่วมกันของแนวคิดจุลประวัติศาสตร์นั้นมีหลายประการด้วยกันแต่ในการทบทวนนี้สามารถประมวลได้ ๕ ประการ ดังนี้

ประการแรก จุดเด่นที่สุดของการศึกษาจุลประวัติศาสตร์คือการลดขนาดวัตถุของการวิเคราะห์ให้เล็กลง กล่าวคือให้ความสนใจในระดับของการวิเคราะห์ที่เล็กลงจากมหภาคเป็นจุลภาค (microscopic)^{๑๒} จากเดิมที่ประวัติศาสตร์จะเน้นการศึกษาระดับชาติเป็นหน่วยการวิเคราะห์ที่สำคัญในกระบวนการสร้างประวัติศาสตร์ชาติตลอดตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา จนกระทั่งกลางศตวรรษที่ ๒๐ นักประวัติศาสตร์สังคมนิยมได้ท้าทายต่อประวัติศาสตร์การเมืองเรื่องชาติด้วยการศึกษาที่ไม่เพียงแค่อุปถัมภ์ประเพณีมาให้ความสนใจกับประวัติศาสตร์สังคมนิยมเท่านั้น แต่ยังได้เปลี่ยนขนาดของพื้นที่แห่งการศึกษาวิเคราะห์ไปเป็นหน่วยที่เล็กกว่าและใหญ่กว่าระดับชาติ ซึ่งปัจจุบันหน่วยการศึกษาที่ไม่ใช่ชาติได้กลายเป็นบรรทัดฐานทั่วไปในการศึกษาประวัติศาสตร์ไปแล้ว ถึงแม้ว่าประวัติศาสตร์ชาติจะคงยังมีความสำคัญในการเป็นกรอบอ้างอิงอยู่มากก็ตาม^{๑๓} และถึงแม้ประวัติศาสตร์สังคมนิยมสำนักแอนนาลส์ (Annales) จะให้ความสนใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของทั้งสังคม พิจารณาจากช่วงเวลาที่ยาวนาน และพื้นที่ทางกายภาพขนาดใหญ่เช่นทะเลเมดิเตอร์เรเนียน แต่ก็ไม่ได้ให้ความสนใจกับปัจเจกชนในการดำรงชีวิตประจำวัน^{๑๔} ในขณะที่จุลประวัติศาสตร์ให้ความสนใจกับหน่วยวิเคราะห์ระดับหมู่บ้านและโดยเฉพาะเน้นการศึกษาปัจเจกบุคคลให้เป็นศูนย์กลางการวิเคราะห์ ซึ่งนักจุลประวัติศาสตร์เชื่อว่าการวิเคราะห์หน่วยขนาดเล็กเผยให้เห็นถึงปัจจัยที่ไม่เคยสังเกตเห็นมาก่อนทำให้สามารถเข้าใจถึงความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง

แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์นั้นไม่ใช่เน้นที่การวิเคราะห์หน่วยขนาดเล็กเท่านั้น แต่การเข้าใจหน่วยขนาดเล็กนั้นก็เป็นที่ไปเพื่อขยายความเข้าใจภาพของสังคมขนาดใหญ่ในลักษณะของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ในช่วงเวลาเดียวกันไปพร้อมกันด้วย ซึ่งอาจเรียกได้ว่าความสัมพันธ์ของส่วนย่อยกับส่วนใหญ่นั้นเป็น “สัมพันธ์บริบท (contextualization)” กันนั่นเอง โดยนักจุลประวัติศาสตร์ให้ความสนใจในประเด็นนี้มากและมักจะยกเอาคำอธิบายของนักมานุษยวิทยาขึ้นมาเปรียบให้เห็นว่าเพราะมนุษย์อาศัยอยู่ในวัฒนธรรม ดังนั้นแม้จะศึกษาสังคมขนาดเล็กแต่ก็เป็นไปเพื่อเข้าใจสังคมทั้งหมดด้วย นอกจากนี้ยังมีวิธีการทางประวัติศาสตร์ที่ช่วยเชื่อมจากการศึกษาปัจเจกบุคคลหรือภาพย่อยให้เห็นภาพ

^{๑๒} Giovanni Levi, “On Microhistory,” p. 95.

^{๑๓} Lara Putnam, (2006), “To Study the Fragments/Whole: Microhistory and Atlantic World,” *Journal of Social History*, 39: 3 (spring 2006), p. 5.

^{๑๔} Sigurour Gyfi Magnusson, (2006), “Social History – Cultural History – Alltagsgeschichte – Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks.”

รวมได้ด้วยอีก ๒ วิธีการด้วยกันคือ วิธีแรก ในการเสนอผลการศึกษาต้องเล่าเรื่องให้ปรากฏความรู้สึกนึกคิดของบุคคลอื่นที่อยู่ร่วมสมัยกับประธานของเรื่องทั้งโดยตรงและโดยอ้อมไปพร้อมกัน วิธีที่สอง พยายามขยายภาพการมองให้กว้างออกไปกว่าหน่วยที่ศึกษา เช่น ขยายออกไปจากหมู่บ้านให้เห็นถึงภาพรวมของการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่มีผลต่อหมู่บ้านอยู่ด้วย^{๑๕} แล้วพิจารณาจากความสัมพันธ์นั้น

ประการที่สอง แนวจุลประวัติศาสตร์เน้นความสำคัญของปัจเจกชนในฐานะประธานของประวัติศาสตร์ ถึงแม้ว่าที่ผ่านมาประวัติศาสตร์แนวมหาบุรุษเป็นที่แพร่หลายอย่างมากในศตวรรษที่ ๑๙ เป็นต้นมา แต่ปัจเจกบุคคลที่แนวการศึกษาประวัติศาสตร์ดังกล่าวให้ความสำคัญศึกษาก็คือวีรบุรุษ ผู้นำทางการเมือง และบุคคลสำคัญ โดยมาจากพื้นฐานความเชื่อที่ว่าความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากความคิด การกระทำ และการตัดสินใจของมหาบุรุษเหล่านั้นเอง ในขณะที่จุลประวัติศาสตร์กลับให้ความสำคัญกับบุคคลที่ไม่เป็นที่รู้จักกันในสังคม หรือเป็นแค่คนธรรมดาสามัญในสังคมที่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ไม่เคยให้ความสำคัญมาก่อนดังปรากฏว่าประวัติศาสตร์ของยุโรปเองก็ไร้ซึ่งประชาชน^{๑๖} มาโดยตลอด ซึ่งจิล เลอโพเร (Jill Lepore) เสนอว่าการเขียนชีวประวัติบุคคลแม้จะเขียนถึงแค่คนเดียวเหมือนกับจุลประวัติศาสตร์ แต่ก็มีความต่างตรงที่สมัยก่อนมักจะเขียนถึงคนสำคัญและถึงแม้ระยะหลังจะเขียนถึงคนธรรมดามากขึ้น แต่การเขียนชีวประวัติกลับเน้นการเขียนประวัติทั้งชีวิตของคนนั้น ในขณะที่จุลประวัติศาสตร์เน้นแค่เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นในชีวิตซึ่งโยงให้เห็นถึงภาพของสังคมที่บุคคลนั้นอาศัยอยู่มากกว่า และยังได้ชี้ให้เห็นว่าใบประกาศรับบทความในการประชุมทางวิชาการจุลประวัติศาสตร์ได้นิยามจุลประวัติศาสตร์เอาไว้ว่าเป็นประวัติศาสตร์ของ “คนไร้ชื่อเสียง (hitherto obscure people)” ซึ่งการศึกษาถึงรายละเอียดของชีวิตอันอาจเผยให้เห็นถึงรากฐานของประสบการณ์และจิตสำนึกแห่งยุคสมัย^{๑๗} (mentalites) ผ่านคนธรรมดาที่ไร้ชื่อเสียงเหล่านั้น^{๑๘}

ในแง่นี้เองการขนานนามหรือให้ชื่อกับคนที่นักจุลประวัติศาสตร์เขียนถึงจึงถือเป็นยุทธศาสตร์สำคัญประการหนึ่งของการเขียนประวัติศาสตร์สำนักนี้ ดังที่คาร์โล กินซ์เบิร์ก และคาร์โล โปนี ได้อภิปรายเอาไว้ในบทความชื่อ *The Name and the Game*^{๑๙} ซึ่งนอกจากจะมีความสำคัญในการทำให้คนไร้ชื่อในประวัติศาสตร์ซึ่งส่วนมากเป็นคนนอกสังคมได้มีชื่อเสียง

^{๑๕} Ibid, p. 25-26.

^{๑๖} Edward Muir and Guido Ruggiero, eds. (1991), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, p. ix-x.

^{๑๗} ผู้เขียนใช้คำนี้ในความหมายของ “โครงสร้างของความรู้สึกนึกคิดแห่งยุคสมัย” ซึ่งผู้เขียนอยากใช้แต่เกรงว่ายาวเกินไปเวลากล่าวถึงแต่ละครั้ง

^{๑๘} Jill Lepore, (2006), “Historians Who love Too Much: Reflection on Microhistory and Biography,” *The Journal of American History*, 88: 1 (2006), p. 2. online: www.historycomparative.org

^{๑๙} Carlo Ginzburg and Carlo Poni, (1991), “The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace,” in Edward Muir and Guido Ruggiero, eds. *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, p. 1-10.

เรียงนามเป็นที่รู้จักขึ้นมาแล้ว ขณะเดียวกันชื่อคนยังสามารถใช้เป็นเข็มทิศที่มีคุณค่าที่ใช้เป็นตัวนำในการค้นข้อมูลอีกด้วย ดังที่คาร์โล กินซ์เบิร์กได้แสดงให้เห็นในกรณีของการสืบสาวค้นคว้าประวัติชีวิตของ Jean-Pierre Purry ชายที่ไม่เคยได้ยินชื่อมาก่อนจากเบาะแสที่มี จนรู้ถึงชีวิตและความคิดของเขา^{๒๐} เพราะฉะนั้นจึงเห็นได้ว่าชื่อคนมักจะถูกเอ่ยถึงในงานเขียนแนวจุลประวัติศาสตร์แทนงานชิ้นนั้น เช่น ถ้าเอ่ยถึง Menocchio ก็จะมีหมายถึงงานศึกษาเรื่อง *The Cheese and the Worms*^{๒๑} เป็นต้น

การให้ความสำคัญกับปัจเจกนั้นต่างจากประวัติศาสตร์แบบเดิมที่เป็นเพียงผู้ถูกกระทำ และไม่มี ความแตกต่างกันในปัจเจกแต่ละคน แต่การศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์ให้ความสำคัญกับปัจเจกในฐานะเป็นผู้กระทำการในประวัติศาสตร์ภายในบริบทของโครงสร้างทางสังคมที่รายล้อมอยู่ โดยเน้นไปพิจารณาผ่านมุมมองของปัจเจกชนที่เป็นคนใน (emic view) ที่มีปฏิสัมพันธ์ต่อโครงข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมที่เขาต้องเผชิญในสถานการณ์จริงต่าง ๆ การตัดสินใจ การอดทนอดกลั้น และความเป็นอิสระในการเผชิญหน้ากับผู้คนในสถานการณ์จริงที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน การให้ความสนใจกับตัวผู้กระทำการอาจจะลงลึกไปวิเคราะห์ความเป็นตัวตน อัตวิสัย และอัตลักษณ์ของผู้กระทำการเองในฐานะที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของเรื่องด้วย และสนใจถึงประสบการณ์และปฏิบัติการในชีวิตประจำวันที่ฉายภาพให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์และความสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมไปพร้อมกัน^{๒๒}

นอกจากนั้นจุลประวัติศาสตร์ยังให้ความสนใจกับคนนอก (normal exception) เช่น สนใจคนที่ไร้ชื่อเสียง คนแปลกแยก พวกกบฏ อาชญากร คนนอกกรีต และคนที่ถูกมองว่าเป็นอันตรายหรือทำผิดบรรทัดฐานของสังคม คนเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นชนชั้นล่างที่ไร้การศึกษา ซึ่งมักทิ้งหลักฐานไว้ให้ศึกษาก็เนื่องจากมีพฤติกรรมที่ถูกละเมิดว่าผิดปกติ อันเกิดจากกระบวนการสอบสวนและบันทึกโดยทางการถึงความคิดและการกระทำที่แสดงให้เห็นว่าไม่ปฏิบัติตามมาตรฐานของสังคม และกลายเป็นหลักฐานให้นักประวัติศาสตร์สามารถสืบเสาะหาร่องรอยของความคิดที่ตรงกันข้าม คือบรรทัดฐานทางสังคมที่ยอมรับกันอันจะปรากฏเสมอเมื่อต้องนิยามความผิดปกติ ในแง่นี้จากกล่าวได้ว่าจุลประวัติศาสตร์จะคล้ายกับฟูโกต์ ที่สนใจการศึกษองค์ประธานของประวัติศาสตร์ที่เป็นคนชายขอบเหมือนกัน และในงานบางชิ้นของฟูโกต์แม้จะเป็นงานประวัติศาสตร์วิธีคิดก็จะมีอาการอ้างถึงปัจเจกบุคคลที่ถูกกล่าวถึงเป็นตัวอย่างในงาน

^{๒๐} Carlo Ginzburg, (2005) "Latitude, Slaves, and the Bible: An Experiment in Microhistory," *Critical Inquiry* 31:3 (Spring 2005).

^{๒๑} Carlo Ginzburg, (1982), *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*, translated by John and Anne C. Tedeschi. (London: Penguin Book,.)

^{๒๒} Gabrielle M. Spiegel (ed.), (2005), *Practicing History : New Direction in Historical Writing After The Linguistic Turn*, (New York and London: Routledge), pp. 11-22.

ศึกษาเช่นกัน จึงไม่แปลกที่มีการกล่าวกันว่า จุลประวัติศาสตร์ได้รับอิทธิพลส่วนหนึ่งมาจาก พูโกต์ โดยเฉพาะวิธีการวิเคราะห์วาทกรรม^{๒๓}

ประการที่สาม วิธีการหลักที่ใช้ในการอธิบายความหมายทางสังคมของจุลประวัติศาสตร์ ใช้วิธีการเข้าใจสังคมผ่านวิธีการของศาสตร์แห่งการตีความ (hermeneutic)^{๒๔} ซึ่งได้รับอิทธิพลจากการศึกษาทางมานุษยวิทยาแนวตีความ (Interpretive Anthropology) โดยเฉพาะงานศึกษาของ คลิฟฟอร์ด เกิร์ตซ์ (Clifford Geertz, ค.ศ. ๑๙๒๖-๒๐๐๖) ซึ่งไม่เห็นด้วยกับวิธีการศึกษาเพื่อสร้างทฤษฎีที่ว่าด้วยการมีกฎเกณฑ์พื้นฐานของพฤติกรรมมนุษย์ เนื่องจากชีวิตของมนุษย์เต็มไปด้วยสัญลักษณ์ที่ไม่ได้ลงตัวไปกับทฤษฎีใดหรือถูกบังคับให้มีความหมายเฉพาะการตีความผ่านกฎเกณฑ์ที่กำหนดเอาไว้ล่วงหน้าซึ่งเป็นไปไม่ได้ในชีวิตประจำวัน แต่มนุษย์สามารถสร้างความหมายขึ้นจากสัญลักษณ์และความหมายที่ดำรงอยู่ก่อนในสังคมด้วยการเข้าไปสร้างความหมายขึ้นจากสถานการณ์ที่ต้องเผชิญอยู่จริง

นักจุลประวัติศาสตร์ได้ไปหยิบยืมเอาวิธีการที่ เกิร์ตซ์ เรียกว่า “thick description” มาใช้ในความหมายที่เลอวีอธิบายว่า แทนที่จะเริ่มจากการเอากรอบทฤษฎีไปหาความหมาย เปลี่ยนเป็นการมองหาชุดของความหมายและสัญลักษณ์ที่สามารถนำไปใช้อธิบายให้สามารถเข้าใจได้ในโครงสร้างที่เป็นอยู่แทน โดยการนำมาปรับใช้กับประวัติศาสตร์นั้นต้องเริ่มจากการพิจารณาหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรในฐานะเป็นตัวหมายถึงเหตุการณ์และข้อเท็จจริงที่เคยเกิดขึ้นและกลายเป็นอดีตไปแล้ว แต่สามารถที่จะตีความให้เข้ากับบริบทของวาทกรรมในสังคมช่วงดังกล่าวได้อย่างลงตัว วิธีการนี้สามารถใช้ได้ผลกับหน่วยการวิเคราะห์ขนาดเล็กที่ทำให้ความหมายเฉพาะกับเหตุการณ์มากกว่าจะเป็นข้อสรุปที่ใช้ได้ทั่วไป^{๒๕}

การศึกษาวัฒนธรรมเพื่อจะเข้าใจและสามารถมองแบบคนในวัฒนธรรมนั้นได้ ต้องเรียนรู้และเข้าใจสัญลักษณ์ นัยยะ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏเป็นหลักฐานที่เป็นเอกสารหรือสารที่ปรากฏอยู่ในรูปแบบอื่น การวิเคราะห์จึงต้องมองหาสัญลักษณ์หรือตัวหมาย (signifies) เหล่านี้ที่เกิดขึ้นในหน่วยวิเคราะห์ในฐานะตัวบท (context) เป็นหลัก และการอ่านเอกสารจะต่างจากประวัติศาสตร์แนวจารีตตรงการใช้วิธีการอ่านระหว่างบรรทัด เพื่อมองหาความหมายหรือนัยที่ซ่อนอยู่ โดยนักจุลประวัติศาสตร์ให้ความสนใจในการมองหาความไม่ลงตัวของระบบปกติผ่าน

^{๒๓} Edward Muir and Guido Ruggiero, eds. (1991), *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, pp. xiii-xiv.

^{๒๔} รายละเอียดงานศึกษาทางปรัชญาของสำนักคิดนี้ในภาษาไทยโปรดดู เกษม เพ็ญภินันท์, (๒๕๔๙), “ว่าด้วยมโนทัศน์ “ความเข้าใจ” ในศาสตร์การตีความทางปรัชญาของกาดาเมอร์,” รัฐศาสตร์สาร ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑, น. ๖๒-๑๒๕. ในขณะที่นักจุลประวัติศาสตร์บางคนอย่างคาร์โล กินซ์เบิร์กได้ใช้ศาสตร์แห่งการตีความที่เข้มข้นในแวดวงวรรณคดีมาอ่านหลักฐานทางประวัติศาสตร์อีกด้วย ดูรายละเอียดใน Carlo Ginzburg, (1992), *Clues, Myths, and the historical Method*, translated by John and Anne C. Tedeschi. (Baltimore: The Johns Hopkins University Press), p. viii.

^{๒๕} Giovanni Levi, “On Microhistory,” p 98.

มุมมองที่แตกต่าง ชัดแย้งและหลากหลายอันจะทำให้ระบบเกิดการสั่นไหวและเปิดเผยให้เห็นถึงโครงสร้างของระบบทั้งหมด โดยในกระบวนการนี้จะต้องมองสังคมในฐานะตัวบทเพื่อค้นหาสิ่งแปลกปลอมที่เกิดขึ้นอันจะปรากฏให้เห็นผ่านทั้งสิ่งที่สำคัญและสิ่งที่ไม่สำคัญของเรื่องราวนั้น^{๒๖}

ในประเด็นที่การศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดและวิธีการศึกษาทางด้านสังคมศาสตร์และมานุษยวิทยาเป็นที่ยอมรับกันอย่างกว้างขวาง จนบางครั้งมีการเรียกว่าการศึกษาแนวนี้เป็น “ประวัติศาสตร์เชิงชาติพันธุ์วรรณา (ethnographic history)”^{๒๗} ของชีวิตประจำวัน ในฐานะเป็นการศึกษาหน่วยการวิเคราะห์เชิงเดี่ยวขนาดเล็ก เช่น ชุมชน ครอบครัว หรือ แม้แต่ปัจเจกบุคคล

ประการที่สี่ ขนบของการนำเสนอเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ต่างจากแนวจารีตที่เน้นการอธิบายและให้เหตุผลชี้แจงเป็นประเด็น มาเป็นการนำเสนอผลการศึกษาผ่าน “เรื่องเล่า (narrative)” ซึ่งเป็นปมปัญหาของการสื่อสารกับคนอ่านที่เรียกว่า “ปมของการใช้เรื่องเล่า (the problem of narrative)” ในประเด็นนี้จุลประวัติศาสตร์ใช้หวังผลของการสื่อสารออกมาเป็นแค่ผลงานเขียนทางประวัติศาสตร์ที่สำเร็จออกมาเป็นตัวบทเท่านั้น แต่สนใจในวิธีการพิสูจน์และการแสดงให้เห็นถึงวิธีการทางประวัติศาสตร์ในการสร้างคำอธิบายที่เป็นรูปธรรมซึ่งสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดกับเทคนิคการนำเสนอ^{๒๘}

หรืออีกนัยหนึ่งวิธีการนำเสนอหรืออธิบายทางประวัติศาสตร์ผ่านเรื่องเล่า เนื่องจากเห็นว่าเรื่องเล่าเป็นทั้งทฤษฎีและวิธีการไปพร้อมกัน โดยปีเตอร์ เบิร์ค (Peter Burke) ได้วิเคราะห์ให้เห็นว่าการศึกษาศาสตร์แนวทฤษฎีใหม่ ๆ ได้ใช้เรื่องเล่าแบบใหม่ที่ผ่านการวิเคราะห์ทางภาษาและทฤษฎีแล้วอย่างมีพลัง ในขณะที่พวกเขาเล่าเรื่องในจารีตเดิมก็จะให้ความสำคัญกับบุคลิกและเจตนาของปัจเจกมากกว่า การกลับมาใหม่ที่เน้นการให้ความหมายกับตัวผู้เล่าที่สัมพันธ์กับบริบทนับเป็นวิธีการอธิบายประวัติศาสตร์ที่สำคัญ^{๒๙}

สำหรับเลอวีแล้วหน้าที่สำคัญของเรื่องเล่าในการนำเสนอการศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์มี ๒ ประการด้วยกัน คือ ประการแรก แสดงให้เห็นถึงปฏิสัมพันธ์ของผู้กระทำที่ต้องเลือกกระทำการในบรรทัดฐานของสังคมที่กำกับอยู่ ลักษณะเฉพาะประการที่สองคือการประสมประสานกันระหว่างการเล่าเรื่องกับกระบวนการของการวิจัยในการจำกัดข้อมูล

²⁶ Giovanni Levi, “On Microhistory,” p. 107. และดูรายละเอียดพัฒนาการและแนวทางการศึกษาประวัติศาสตร์วัฒนธรรมที่ได้รับความสนใจอย่างมากในรอบ 2 ทศวรรษที่ผ่านมาได้จาก Victoria E. Bonnell and Lynn Hunt (eds.), (1999), *Beyond the Cultural Turn: New Directions in the Study of Society and Culture*, (Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press); Peter Burke, (2004), *What is Cultural History?*, (Cambridge: Polity Press).

²⁷ Edward Muir and Guido Ruggiero, eds. *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, p. ix.

²⁸ Giovanni Levi, “On Microhistory,” p. 105.

²⁹ Peter Burke, (1991), “epilogue”, in Peter Burke (ed.), *New Perspective on Historical Writing*, (Pennsylvania: Pennsylvania State University Press), p. 236.

หลักฐาน การจูงใจคนอ่าน และการตีความตัวบทนั้นเอง^{๓๐}

ส่วนข้อแตกต่างที่สำคัญอีกประการจากประวัติศาสตร์แนวจารีตซึ่งมีชนบการเล่าเรื่องแบบไม่ต้องการมุมมองของผู้เล่า (a view from no where) ซึ่งนำเสนอเรื่องราวเหมือนเห็นเป็นเช่นนั้น อยู่อย่างชัดเจนแล้ว ในขณะที่จุลประวัติศาสตร์ต้องการมุมมองของผู้เล่าเรื่องและต้องการมุมมองของผู้เป็นเจ้าของเรื่องไปพร้อมกัน ดังนั้นนักวิจัยมักจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่า บางครั้งสามารถเป็นผู้เล่าเรื่องในฐานะบุรุษที่หนึ่งได้เองอีกด้วย และในกระบวนการนำเสนอทางวินัยนั้น ผู้เขียนจะอภิปรายอย่างเปิดเผยถึงข้อมูลหลักฐานและเทคนิคที่ใช้ในการกำหนดและเสนอข้อถกเถียงหลักของงานศึกษา ซึ่งในกระบวนการดังกล่าวยังแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของหลักฐานอย่างเปิดเผย รวมถึงข้อสันนิษฐานต่าง ๆ ทั้งนี้เพราะผู้อ่านถูกมองหรือคาดหวังว่าเป็นเหมือนคู่สนทนาที่ต้องมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการสร้างคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ออกมา^{๓๑} เพราะเชื่อว่าการให้ข้อมูลอย่างเปิดเผยเช่นนี้ จะก่อให้เกิดการวิเคราะห์ตัวบทจากผู้อ่านได้อย่างไม่จบสิ้นในการสร้างคำอธิบายของตัวผู้อ่านเองที่เข้าไปสัมพันธ์กับตัวบทนั้น ดังจะเห็นได้ว่าในงานจุลประวัติศาสตร์คลาสสิกของ คาร์โล กิซเบิร์ก เรื่อง *The Cheese and the Worms*^{๓๒} เขาใช้สรรพนามเรา (we) เป็นผู้เล่าเรื่อง หรือหลายเรื่องที่เขาใช้ตัวเอง (I) เป็นผู้เล่าเรื่อง^{๓๓}

ประการที่ห้า จุลประวัติศาสตร์อนุญาตให้มีอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ของปัจเจกบุคคลได้มากกว่าประวัติศาสตร์แบบจารีตที่มองว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ต้องเป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่พยายามจะทำให้เรื่องที่ศึกษาเป็นวัตถุวิสัย (objectification) และพยายามจะไปค้นหาความเป็นจริงที่เป็นวัตถุวิสัยดำรงอยู่อย่างอิสระ (out there) และรอวันจะมีคนไปค้นพบและอธิบาย ในขณะที่นักประวัติศาสตร์แนวปฏิเสศการศึกษาโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์อย่างแนวทางของศาสตร์แห่งการตีความมองว่า ประวัติศาสตร์ก็คือการเข้าไปสร้างภาพอดีตขึ้นมาใหม่ (reconstruct) จากหลักฐานเท่าที่มีอยู่ จึงไม่มีทางที่ประวัติศาสตร์นิพนธ์ที่เขียนขึ้นจะสะท้อนเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริงได้ทั้งหมด และเนื่องจากอดีตกับปัจจุบันมีระยะห่างทั้งในกาลเวลาและการให้ความหมายต่อสิ่งต่าง ๆ การศึกษาประวัติศาสตร์จึงเป็นไปเพื่อเข้าใจจิตสำนึกแห่งยุคสมัย (mentalities หรือ mentality) ของมนุษย์ในอดีต เพื่อเข้าใจถึงความเป็นมนุษย์ของคนอื่นและของเราเองในฐานะเป็นมนุษย์ในปัจจุบัน ดังนั้นจำเป็นที่จะต้องเข้าใจมนุษย์

^{๓๐} Giovanni Levi, "On Microhistory," p. 105-6.

^{๓๑} Giovanni Levi, "On Microhistory," p. 106.; Sigurour Gylfi Magnusson, "Social History - Cultural History - Alltagsgeschichte - Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks," p. 25.

^{๓๒} Carlo Ginzburg, (1982), *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*, translated by John and Anne C. Tedeschi, (London: Penguin Book).

^{๓๓} Carlo Ginzburg, (2005), "Latitude, Slaves, and the Bible: An Experiment in Microhistory," *Critical Inquiry* 31:3 (Spring 2005).

ทั้งในแง่ของการเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีอารมณ์ความรู้สึกและประสบการณ์ที่ใช้ในการเผชิญกับการเลือกและตัดสินใจกระทำหรือไม่กระทำต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดยมีบรรทัดฐานของสังคมที่เขาดำรงชีวิตอยู่เป็นตัวกำกับอีกทีหนึ่ง หรือมีวัฒนธรรมคอยเป็นเครื่องชี้วัดการกระทำอยู่นั่นเอง ดังนั้นการจะศึกษาให้เข้าใจถึงสังคมที่มนุษย์คนนั้นอาศัยอยู่ก็ต้องเข้าใจวัฒนธรรมของเขาด้วย

แต่อย่างไรก็ตามการศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์ก็ไม่ใช่ว่าจะเล่าเรื่องเช่นนิยายหรือเป็นเพียงการเล่นสำนวนโวหารเพื่อสร้างอารมณ์ประทับใจให้กับผู้อ่านที่ขาดข้อเท็จจริง ถึงแม้จะมีความคล้ายคลึงกันอยู่มากก็ตาม แต่เป็นการศึกษาที่มีวิธีการที่ประกอบไปด้วยส่วนที่มีเหตุผลที่ตกทอดมาตั้งแต่สมัยยุคเรืองปัญญา และความรู้เหตุผลของมนุษย์อันมีรากฐานมาจากพรอยด์ที่ดำรงอยู่ด้วยกันในความเป็นจริงของวิถีคิด วิธีการกระทำ และความเข้าใจต่อโลกของมนุษย์ในการดำรงชีวิตประจำวันเสียมากกว่า และแท้ที่จริงแล้วบทแย้ง (antithesis) ระหว่างเหตุผลและความไร้เหตุผลนั่นเองที่ทำให้เกิดเบาะแส (clues) ของหลักฐานที่สามารถใช้ในการอ่านและสร้างคำอธิบายทางประวัติศาสตร์ขึ้น ดังนั้นเรื่องราวของแม่มด และพิธีกรรมนอกรีตที่ไร้สาระจึงไม่ได้หลุดรอดไปจากการวิเคราะห์ของนักจุลประวัติศาสตร์^{๓๔} แต่อย่างใด

อีกประเด็นที่ควรกล่าวถึงก็คือวิธีการการวิเคราะห์และตีความหมายของหลักฐาน ซึ่งคาร์โล กินซ์เบิร์ก นักจุลประวัติศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงใช้ในการสร้างคำอธิบายทางประวัติศาสตร์อย่างน่าสนใจและมีพลัง ได้พัฒนาขึ้นจากการทดลองใช้ซึ่งเขาเรียกว่าเป็น “กระบวนทัศน์เกี่ยวกับหลักฐาน” (evidential paradigm) ที่แนะนำว่าเราสามารถพิสูจน์สิ่งที่เราไม่รู้จักโดยใช้หลักฐานชิ้นเดียวที่ดูไม่สำคัญ โดยใช้หลักการวิเคราะห์ที่มี ๓ ประการสำคัญที่เกิดขึ้นเมื่อปลายศตวรรษที่ ๑๙ คือ ประการแรกวิธีการวิเคราะห์ภาพวาดของโมแนลลีที่พยายามมองหาสิ่งไม่สำคัญที่คนอื่นมองข้ามไปเช่นรูปร่างของใบหูมาเป็นหลักฐานในการเปรียบเทียบกับภาพอื่น ๆ ประการที่สอง คือจิตวิเคราะห์ของพรอยด์ที่เน้นไปที่พฤติกรรมซึ่งแสดงออกซึ่งจิตใต้สำนึก ประการสุดท้าย คือวิธีการของนักสืบในการค้นหารอยพิมพ์นิ้วมือและวิธีการค้นหาของเล็กน้อยที่เชื่อมโยงไปถึงตัวฆาตกรได้ของนักสืบแบบ เซอร์ลอค โฮล์มส์^{๓๕} ที่จะเข้าถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นและจิตสำนึกแห่งยุคสมัย

การเมืองในจุลประวัติศาสตร์

ประเด็นที่น่าสนใจในทางการเมืองของจุลประวัติศาสตร์คือนักประวัติศาสตร์ที่ศึกษาสังคมในแนวนี้ ซึ่งเลอวีเสนอว่ามักจะเป็นฝ่ายชายเก่าที่หันมาหาวิธีการอธิบายสังคมรูปแบบใหม่

^{๓๔} Carlo Ginzburg, *Clues, Myths, and the historical Method*, pp. vii-vii.

^{๓๕} Edward Muir and Guido Ruggiero, eds. *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*, p. xvi.

ที่แม้จะมีหลากหลายแต่ทุกคนต่างเห็นพ้องว่าการศึกษทางประวัติศาสตร์ไม่ใช่เป็นแค่การเขียนงานที่เต็มไปด้วยสำนวนโวหารที่สละสลวยหรือกิจกรรมทางปัญญาแต่เพียงอย่างเดียว^{๓๖} นักประวัติศาสตร์ส่วนใหญ่กลับมองว่าความสำคัญของงานศึกษาทางประวัติศาสตร์ต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมขึ้นด้วย

การที่ประวัติศาสตร์สังคมและจุลประวัติศาสตร์ได้นำเอาเสียงของคนธรรมดาในอดีตกลับมาที่มีทางในสังคมปัจจุบัน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของคนธรรมดาสามัญในสังคมการเมืองปัจจุบันไปด้วยนั่นเอง ในเยอรมนีประวัติศาสตร์ในชีวิตประจำวันของคนสามัญนั้นกลายเป็นสัญลักษณ์ของอุดมการณ์ประชาธิปไตยและเป็นเครื่องมือสำคัญในการวิพากษ์ระบบนาซีที่เคยครองอำนาจเบ็ดเสร็จจนคนไม่มีตัวตนทางประวัติศาสตร์อีกด้วย^{๓๗} ส่วนในประเทศอื่น ๆ นักประวัติศาสตร์สังคมต่างก็เชื่อว่าประวัติศาสตร์สังคมโดยเฉพาะจุลประวัติศาสตร์จะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสังคมประชาธิปไตยเพราะสังคมจะเคารพและให้คุณค่ากับคนธรรมดาสามัญผ่านการให้ความสำคัญในงานเขียนทางประวัติศาสตร์นั่นเอง

ภาคที่ ๒ บททดลองนำเสนอด้วยแนวจุลประวัติศาสตร์

แม่แก่ผมชื่อวาด อุ่นเพ็ง เกิดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๙ ในหมู่บ้านหน้าเกาะซึ่งอยู่หน้าวัดควนบันตาราม ตำบลปันแต อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง ในสมัยแม่แก่เกิดอำเภอควนขนุนยังชื่ออำเภอทะเลน้อยอยู่ แต่หลังจากแม่แก่เกิดได้ปีหนึ่งก็เปลี่ยนชื่อมาเป็นอำเภอพนางตุงตามสถานที่ตั้งตัวอำเภอ จนกระทั่งเมื่อย้ายที่ตั้งอำเภอครั้งสุดท้ายในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ ไปอยู่ที่ควนขนุนจึงกลายเป็นอำเภอควนขนุนมาจนปัจจุบัน ตำบลปันแตเป็นตำบลเก่าแก่ที่มีกล่าวถึงมาตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์สมัยสงครามเก้าทัพที่ปรากฏในตำนานพระยาช่วยทุกข์ราชูฎร์ว่า ได้ยกกำลังของชาวบ้านที่อาสาตั้งกองกำลังด้านทานกองทัพมาที่ตำบลนี้

แม่แก่เกิดในชุมชนชาวนาที่ตั้งอยู่บนที่ราบริมทะเลสาบสงขลาฝั่งในแผ่นดินหรือฝั่งตะวันตกของทะเลสาบ ขนาบด้วยเทือกเขาบรรทัดเป็นแนวเขตสูงสุดที่สันปันน้ำทางทิศตะวันตก ลักษณะภูมิประเทศจึงเป็นที่สูงจากเทือกเขาในทิศตะวันตกที่ค่อยๆ ลาดเอียงไปสู่ที่ราบจนจรดทะเลสาบทิศตะวันออกสุด มีลำคลองหลายสายทั้งเล็กและใหญ่ที่ไหลจากเชิงเขาผ่านที่ราบบนคาบสมุทรที่กว้างไม่เกิน ๕๐ กิโลเมตร สายน้ำแต่ละสายที่ไหลคดเคี้ยวอาจจะยาวกว่าระยะทางจากภูเขาสู่ทะเล โดยไหลผ่านชุมชนตั้งแต่ริมเชิงเขามายังที่ราบและสิ้นสุดที่ชุมชนชาวประมงที่ริมทะเลสาบ เนื่องจากการคมนาคมก่อนถนนจะมีความสำคัญหลังมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจ

^{๓๖} Giovanni Levi, "On Microhistory," p. 94.

^{๓๗} Sigurour Gylfi Magnusson, "Social History – Cultural History – Alltagsgeschichte – Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks," p. 15.

เมื่อต้นทศวรรษ ๒๕๐๐ ชาวบ้านอาศัยเรือเป็นพาหนะสัญจรที่สำคัญควบคู่กับการเดินเท้าตัดผ่านทุ่งที่เป็นชุมชนต่าง ๆ ส่วนทางบกก็มีถนนของชาวบ้านที่เป็นทางเกวียนและทางช้างเป็นเส้นทางสำคัญ และมีการใช้ม้าในการเดินทางบ้างเช่นกัน

บ้านแดงเป็นหมู่บ้านตั้งอยู่ริมคลองสายเล็ก ๆ ที่ชื่อคลองแดงห่างจากชุมชนหน้าเกาะที่แม่แก่เกิดประมาณ ๑๕ กิโลเมตร แม่แก่บอกว่าการเดินทางมาบ้านแดงนั้นใช้การเดินทางเท้าพร้อมกับต้อนควายฝูงหนึ่งประมาณ ๑๐๐ ตัวมาด้วยใช้เวลาเดินทางประมาณครึ่งวัน หมู่บ้านแดงถูกบุกเบิกขึ้นเป็นหมู่บ้านขึ้นมาใหม่ ด้วยการ “สร้างป่าให้เป็นนา” อันเป็นวิธีการตั้งถิ่นฐานที่เกิดขึ้นเป็นปกติของภาคใต้ในช่วงครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๔^{๗๘} โดยมีร่องรอยของชุมชนเดิมที่เห็นร่องรอยของวัดกร้างปรากฏอยู่เป็นหินลูกนิมิตและเสาโบสถ์ปรักหักพัง พร้อมกับมีตำนานของหมู่บ้านเรื่อง “ท่านแดง” พระศักดิ์สิทธิ์ที่ถูกพม่าทิ้งลงคลองแดงเมื่อพม่าบุกเข้ามาทำลายชุมชนจนล่มสลาย โดยชาวบ้านรวมทั้งแม่แก่เชื่อว่าชุมชนจะรุ่งเรืองอีกครั้งหลังจากท่านแดง “ขึ้น” คือค้นพบพระศักดิ์สิทธิ์ที่หายไป โดยแม่แก่เชื่อว่าในชีวิตนี้ก่อนตายจะได้เห็นพระขึ้น^{๗๙}

เคยฝันเห็นแล้วแกก็บอกไว้ทุกสิ่ง ก็เมื่อตอนอายุประมาณ ๕๘ ปีนั้นฝันว่าแกมาบอกว่าแกอยู่ตรงนั้นตรงนี้แต่จะไม่ขึ้นถ้าวัดยังไม่เจริญ เพราะพระที่มาอยู่นั้นยังไม่บริสุทธิ์และเห็นแกตัว กูจะเล่าให้พวกกูฟังว่าหลวงขานนั้นเป็นหัววัดตอนนั้น แกบอกว่าพระนี้ไม่ใช้กี่วันที่จะอยู่นี้ เพราะว่าเห็นแกตัวมาจำวัดอยู่ ๔ - ๕ วันแกก็ไปจริง คนไหนถ้าไม่บริสุทธิ์ใจก็อยู่ไม่ได้ ถ้าวัดเจริญวันไหนไม่ต้องหาหม้อ พระจะขึ้นเอง

ที่น่าสนใจในเรื่องตำนานท่านแดงคือโครงเรื่องของตำนานที่เล่ากันมานั้นประกอบด้วยความทรงจำร่วมกันของผู้คนแถบท้องถิ่นภาคใต้เกี่ยวกับเรื่องการรุกรานทำลายของพม่าในช่วงต้นรัตนโกสินทร์เมื่อประมาณสองศตวรรษที่ผ่านมา เนื่องจากในตำบลปันแตของแม่แก่เองก็มีตำนานการต่อสู้กับพม่าเล่าขานกัน แม้ว่าแม่แก่จะไม่สามารถเล่าได้ว่าพม่าบุกเกิดขึ้นเวลาไหน เมื่อตอนที่ผมถามตั้งแต่เด็ก แต่เหตุการณ์พม่ารุกรานชุมชนนี้เป็นเรื่องเล่าที่สอดคล้องกันกับประวัติศาสตร์ชาติเรื่องสงครามเก้าทัพ และประวัติศาสตร์ของจังหวัดพัทลุงฉบับทางการเรื่องพระยาช่วยทุกขราษฎร์ (ช่วย) ลี้กจากพระมาช่วยรบพม่าจนได้ตั้งเป็นผู้ช่วยว่าราชการเมือง ซึ่งท้องเรื่องเหตุการณ์ทั้งหมดเกิดขึ้นในตำบลที่แม่แก่เกิดนั่นเอง จนปรากฏการสร้างอนุสาวรีย์พระยาช่วยทุกขราษฎร์ขึ้นตรงทางเข้าเมืองพัทลุงเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ แต่ไม่

^{๗๘} ไปรอดู สงบ สงเมือง, “ประวัติศาสตร์ภาคใต้,” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๕*, อ่างใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, (๒๕๔๐), *เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต* (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์), น. ๔๙. และดู สารูป ฤทธิ์ชูและสุนีย์ ทองไชว, (๒๕๔๓), *ตามรอยช้างแลใต้*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)).

^{๗๙} แต่สุดท้ายเมื่อแม่แก่เสียชีวิตเมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๔๖ นั้น พระท่านแดงก็ยังไม่ขึ้นและหมู่บ้านก็ยังไม่เจริญและสงบสุข

ทราบว่าการรอบโครงการประวัติศาสตร์ฉบับทางการของรัฐไทยได้เข้าไปมีส่วนเสริมสร้างหรือมีผลอย่างไรต่อเรื่องเล่าในชุมชนบ้านเตงขนาดใหญ่ และอีกประการหนึ่งก็คือความคล้ายคลึงกันของเรื่องเล่าทำนองเดียวกันกับเรื่องพระศรีอารีย์ที่จะกลับมาเมื่อสังคมดีแล้ว^{๕๐}

เหยียบป่าเป็นนา: การร่วมพลังของเครือข่าย

คนกลุ่มแรกที่เข้ามาบุกเบิกหมู่บ้านคือบิดาของพ่อแก่หับ อุ้นเพ็งที่ชื่อทวดจูล อุ้นเพ็งและสหายอีก ๓ ครอบครัว คือนายยี่ง มาหุ่ย นายขาว ยี่งดำนุ่น และนายหมอก หนุคงใหม่ ซึ่งต่อมากลายเป็นตระกูลใหญ่ในหมู่บ้าน อพยพมาจากหมู่บ้านพิกุลทองชุมชนใหญ่ที่เก่าแก่และมีผู้คนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่น ตั้งอยู่ห่างจากที่ตั้งอำเภอควนขนุนไปทางทิศตะวันตกประมาณ ๔ กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางด้วยเท้ามาที่บ้านเตงที่ห่างกันประมาณ ๓๐ กิโลเมตร คือหากออกเดินทางแต่เช้าตรู่ก็จะมาถึงตอนบ่ายแก่ ๆ ครอบครัวของทวดและสหายเข้ามาตั้งบ้านเรือนครั้งแรกในราว พ.ศ. ๒๔๗๕ ก่อนแม่แก่จะแต่งงานประมาณ ๓ ปี แม่แก่เล่าว่าเมื่อแต่งงานมาเป็นสะใภ้ของทวดนั้นอายุได้ ๑๘ ปีอันตรงกับ พ.ศ. ๒๔๗๗ ซึ่งในวันแต่งงานแม่แก่ก็ได้เดินทางจากบ้านเดิมมาอยู่กับพ่อแก่ที่บ้านเตง คู่บ่าวสาวมาอยู่กันในบ้านใกล้กับทวดจูลเป็นบ้านไม้ทั้งหลังขนาด ๖ ห้องที่ทวดสร้างให้เป็นเรือนหอ ตอนหลังทวดเกลี้ยฟอนของแม่แก่ให้ควายเป็นสินสมรสมาประมาณ ๓๐ ตัวด้วย

แม่แก่เล่าว่าพื้นที่แถบนี้ยังเป็นที่รกร้างอยู่ก่อนที่ทวดจูลเข้ามาจับจองทำนาได้พื้นที่ขนาดใหญ่เกือบทั้งหมู่บ้านกว่าร้อยไร่ แต่ตอนหลังแบ่งให้ลูกหลานหมด แม่แก่ได้มาประมาณ ๔๐ ไร่นอกจากนั้นแม่แก่ซื้อเอาเองภายหลัง การจับจองที่สมัยนั้นผู้มาจับจองเป็นคนแรกจะกลายเป็นผู้นำชุมชนและให้ที่สร้างโรงเรียนและบำรุงวัดเองด้วย และเมื่อมีคนเข้ามาขอตั้งรกรากอยู่อาศัยก็ต้องบอกยกที่ดินให้เขาไปเพื่อจะได้อยู่อาศัยเป็นเพื่อนกันในสมัยที่ผู้คนอาศัยกันอยู่เบาบางในสมัยการ “สร้างป่าเป็นนา” โดยแม่แก่เล่าว่าใช้วิธี “เหยียบบั้งกะคือเหยียบหญ้าให้ล้มแล้วขยี้ให้เปื่อย ทีนี้ขยี้ควายเอาไว้เพื่อที่จะทำให้มันขยี้ไถ่นาแล้วก็ทำนา” ซึ่งเป็นวิธีการทำนาในที่ลุ่มหรือนาพรุ^{๕๑} โดยจะต้องสร้างคันนาด้วยจอบขึ้นเป็นเขตของนาเอาไว้ก่อนที่จะให้ควายมาเหยียบและหลังจากเหยียบผ่านไปครึ่งเดือนก็นำกล้ามาปักดำได้ แม่แก่เล่าว่าสมัยก่อนดินในหมู่บ้านเป็นดินพรุจึงต้องรื้อห้วยให้น้ำไหลออกไปน้ำจึงไม่จมนาน

^{๕๐} อันที่จริงเรื่องตำนานและการวิเคราะห์ตำนานนี้เป็นเรื่องน่าสนใจมากและคงจะเผยให้เห็น “โลกของชาวบ้าน” ทั้งโลกศักดิ์สิทธิ์” และ “โลกทางกายภาพ” ที่อยู่ภายใต้เรื่องเล่านี้อีกมาก แต่ผู้เขียนจะไม่ขอทำในบทความนี้ อาจจะศึกษาในโอกาสต่อไป

^{๕๑} ดูรายละเอียดใน วิเชียร ณ นคร “การปลูกข้าวของชาวไทยในอดีต: กรณีภาคใต้,” ใน ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต, น. ๑๒๔.

การทำนาในสมัยทศวรรษ ๒๔๗๐ ที่แม่แก่เข้ามาอยู่ในหมู่บ้านตงนั้นตรงกันกับช่วงของการขยายพื้นที่การปลูกข้าวครั้งสำคัญในภาคใต้แถบที่ราบรอบทะเลสาบที่เริ่มมาตั้งแต่ทศวรรษก่อนหน้านั้น เนื่องจากทางรถไฟสายใต้ที่สร้างเสร็จปีเดียวกันกับที่แม่แก่เกิดได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของภาคใต้ที่สำคัญ โดยทางรถไฟได้กลายเป็นทางเชื่อมกับตลาดข้าวในระดับประเทศและตลาดในท้องถิ่นภาคใต้ที่มีความต้องการข้าวไปเลี้ยงกรรมกรเมืองแร่ที่ฝั่งตะวันตก จึงทำให้การปลูกข้าวขยายตัวอย่างมาก^{๔๒} และแม่แก่ก็เล่าว่าทำนาประมาณ ๓๐ - ๔๐ ไร่ในสมัยนั้น ซึ่งได้ข้าวมากจนเหลือกินต้องนำไปขายที่สถานีรถไฟแหลมโตนดโดยใส่เกวียนไปจากบ้านประมาณ ๕ กิโลเมตร

เมื่อแต่งงานมีลูกสามคนแรกแล้ว ส่วนแม่ของผมนั้นซึ่งเป็นลูกคนที่ ๔ นั้นยังไม่เกิด แม่เกิด พ.ศ. ๒๔๘๕ หรือที่แม่แก่เรียกว่าสมัย “ก่อนญี่ปุ่นขึ้น” หรือสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ พ่อแก่ต้องการจะหาช่างมารับจ้างทำไม้อันเป็นธุรกิจที่ทำเงินได้ดีในยุคนั้น พ่อแก่พร้อมกับทวดจูลและเพื่อนบ้านสนิทคือ นายหมูน ทิพย์รักษ์ และนายคงซึ่งแม่แก่จำนามสกุลไม่ได้ ได้เดินทางไปซื้อช้างถึงสระบุรีได้ช้างตัวเมียมีลูกติดมาด้วย โดยเขาไปโดยสารไปกับรถไฟแต่ขากลับเดินทางกับช้างกลับมาถึงบ้านหลังจากเดินทางไปเดือนกว่า ๆ พอกลับมาถึงก็ต้องจัดรำมโนราห์แข่งกัน ๒ โรง เป็นการแค้นที่ไม่โดนตำรวจจับระหว่างเดินทาง แม่แก่บอกว่าเวลาเดินทางคนบ้านเราจะกลัวนายจับเลยบอกว่า “อย่าให้นายจับ” เมื่อกลับมาถึงอย่างปลอดภัยก็เลยต้องแค้นอีกเชือกหนึ่งเป็นช้างตัวผู้ไปซื้อมาจากจังหวัดยะลา

ช้างที่ซื้อมา ๒ เชือกนั้นต้องจ้างควาญช้างมาเป็นคนบังคับทำงานรับจ้างชักลากไม้ที่แถบเขาพระอำเภอรัตนภูมิจังหวัดสงขลา ซึ่งแม่แก่ต้องเดินทางไปคอยดูแลช้างกับพ่อแก่ด้วย และเมื่อช้างไปกินของในสวนของชาวบ้านละแวกนั้น แม่แก่ก็ต้องไปจ่ายค่าเสียหายให้เขาด้วย มีอยู่ครั้งหนึ่งที่ช้างไปกินของในสวนของชาวบ้านทำให้แม่แก่ต้องเดินเรื่องกับศาลอยู่ ๓ วันจึงประกันช้างออกมาได้ การทำไม้สมัยนั้นมีทั้งไปรับจ้างการรถไฟชักลากไม้หมอนมาเปลี่ยนหมอนรถไฟใหม่และทำไม้รับจ้างผู้ได้รับสัมปทาน

วัฒนธรรมนักเลง: อำนาจและสัญลักษณ์แห่งอำนาจ

ในสมัยสร้างป่าเป็นนาช้างเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของผู้นำชุมชนแถบนี้ ที่ผู้นำชุมชนจะต้องสร้างบารมีจากการเป็นเจ้าของช้างจึงจะได้รับการยอมรับในชุมชน ดังกรณีของตระกูลสุวรรณภักดีและตระกูลคชภักดีที่เป็นเจ้าของโรงช้างที่จับช้างป่ามาฝึกเองจนกลายเป็นผู้นำชุมชนเชิงเขาตำบลป่าพยอม ซึ่งห่างไปทางทิศตะวันตกของบ้านตงไปประมาณ ๗ กิโลเมตร

^{๔๒} ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์, เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต, น. ๙๘.

และคลองจากป่าพยอมไหลผ่านคลองเตงไปลงทะเลสาบ เป็นเส้นทางล่องไม้ที่ทำในเขตป่าพยอมไปลงทะเลสาบเพื่อส่งไปขายที่อื่นทางเรือต่อไป ทางกลุ่มผู้นำชุมชนป่าพยอมจึงได้ผูกเกลอและเกี่ยวดองกันกับกลุ่มที่เป็นผู้นำในแถบกลุ่มทะเลสาบ แถวอำเภอรโนด จังหวัดสงขลา เพื่อขยายฐานอำนาจออกไปนอกชุมชน

ในขณะที่พ่อแก่เป็นลูกชายคนเดียวของทวดจูลซึ่งเป็นคนมีบารมีในท้องถิ่นแถบอำเภอควนขนุนพอสมควร เพราะมีเครือข่ายอยู่ในชุมชนเก่าแก่คือบ้านพิกุลทองและยังมีการผูกเกลอกับผู้นำชุมชนอื่น บุคลิกของพ่อแก่ที่เป็นผู้นำชุมชนและแม่แก่ว่าเป็นคนใจใหญ่เลี้ยงญาติมิตรบริวารมาก แต่ละวันแม่แก่เล่าว่าที่บ้านต้องหุงข้าวด้วยกะทะใบบัวเลี้ยงคนประมาณ ๒๐ - ๓๐ คน แม่แก่เล่าว่าพ่อแก่มีเกลออยู่มากทั้งแถบอำเภอควนขนุนและที่ไกล ๆ ถึงตรง รัตภูมิ และ “ท่าออก” คือระโนด “เกลอพ่อแก่ยังเยอะป่าพยอมก็ยัง พี่ครอง พี่ครบ พิกุลทองนั้นพี่แดงหัวเกลอกัน ย่านแดงนั้นพี่เปลี่ยน พี่เปลี่ยนนั้นเป็นลิเกพาลีเกมาที่โรง เหาลิเกมาใช้อยู่ที่บ้านเรา ใช้คิดว่าเดือนหนึ่งหว่างอีได้ไป หุงข้าวกะทะใบบัวทุกวัน” แม่แก่ยังเล่าอีกว่าเวลามีนงานหรือทำนา ไถนา ดำนา เก็บเกี่ยวข้าวก็จะมีเกลอพาคคนมาช่วยทำงานจนเสร็จเสมอ แล้วแม่แก่ก็ให้ข้าวเป็นการตอบแทน และเกลอที่อยู่ทะเลก็ให้ปลาให้กะปิ ส่วนเกลอที่อยู่ในป่าก็ให้ของป่า ซึ่งแม่แก่ต้องให้ข้าวที่มีอยู่มากเป็นการตอบแทน ซึ่งเป็นค่านิยมของคนในชุมชนภาคใต้ที่ต้องมีการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์กันผ่านการผูกเกลอและผูกดองกัน เป็นกลไกทางวัฒนธรรมอันหนึ่งที่ผู้นำชุมชนหรือผู้ที่ต้องการสร้างฐานอำนาจทางการเมืองใช้ขยายอำนาจและอิทธิพลของกลุ่มตนในท้องถิ่น เพื่อต่อต้านกับการครอบงำจากภายนอกทั้งจากรัฐและระบบทุนนิยม^{๓๓}

นอกจากนั้นก็ยังมีการลักขโมยวัวควายมาขอชิงบารมีของพ่อแก่โดยเอาวัวที่ลักมาจากเขตชะอวดและแถวชุมชนในพรุรอบทะเลสาบมาฝากเอาไว้ และคอยตัดสินซื้อขาดและเป็นพี่พี่ของชาวบ้านในชุมชนรวมถึงการตามวัวควายของตนในชุมชนที่โดนลักไปด้วย แม่แก่เล่าว่าสมัยนั้นการลักขโมยวัวควายถือเป็นเรื่องปกติที่ทุกคนต้องรู้จักหาทางป้องกันเอาเองนายก็ไม่มีให้พี่ จึงต้องหาเพื่อนเกลอไว้ให้มากเพื่อจะได้ช่วยเหลือกัน และต้องรู้จักที่จะคบกับโจรเพื่อป้องกันโจรมาลักของเราด้วย แม่แก่กล่าวว่า “ต้องรู้จักเป็นนักเลง ถึงอีอยู่ได้”

ในวัฒนธรรมนักเลงของภาคใต้ที่เกิดขึ้นและเห็นได้ชัดมาตั้งแต่ปลายรัชกาลที่ ๕ ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจเข้ามากระทบกับชุมชนภาคใต้ ในกระบวนการปฏิรูปการปกครองประเทศด้วยการรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลางที่กรุงเทพฯ และระบบราชการสมัยใหม่ที่มาทดแทนระบบกินเมืองเดิมทำให้อำนาจกลุ่มปกครองเดิมถูกตัดทอนไปมาก และได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกลุ่มผู้นำและผู้มีอำนาจทางการเมืองที่เปิดโอกาสให้ผู้นำชุมชนที่มีทรัพยากรคนและทรัพยากรธรรมชาติในมือมาก สามารถก้าวมาเป็นผู้นำระดับบ้านหรือ

^{๓๓} สารู ฤทธิชัย และสุนีย์ ทองไชย, *ตามรอยช้างแลใต้*, น. ๓๘.

ชุมชนแทนระดับเมืองที่ชาวบ้านมองว่าเป็นการปกครองของกรุงเทพฯ เป็นคนภายนอกที่ไม่
น่าไว้วางใจเสมอมาของชาวบ้านภาคใต้

กรณีของวัฒนธรรมนักแสดงอันเป็นการสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมของ
คนในวิถีการเกษตรหรือชาวนาที่ต้องอาศัยระบบอุปถัมภ์ในการดำรงอยู่นั้นเป็นสิ่งที่ปรากฏอยู่
เช่นกันในภาคกลาง ดังการศึกษาของวารุณี โอสถารมย์^{๕๔} ในเขตพื้นที่ปลูกข้าวเก่าแถบ
จังหวัดสุพรรณบุรี และนนทบุรี อยู่มั่งมี^{๕๕} ที่ศึกษาในทุ่งรังสิต ซึ่งพบว่าวัฒนธรรมนักแสดงใน
ชนบทแบบจารีตกำลังล่มสลายจากการเข้ามาของทุนนิยมและอำนาจรัฐที่เข้ามาเป็นตัวการใน
การจัดสรรอำนาจในชุมชนแทน ดังตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือกรณีของการขโมยควายที่เปลี่ยนรูปแบบ
จากวัฒนธรรมการกระจายทรัพยากรตามการจัดสรรอำนาจแบบนักแสดงมาเป็นอาชญากรรม
ทางเศรษฐกิจและสังคมนั้น เกิดขึ้นในบริบทของความเปลี่ยนแปลงภาพใหญ่คือการเปลี่ยนรูป
แบบทางเศรษฐกิจเข้าสู่ระบอบทุนนิยมหลังสนธิสัญญาเบาริ่ง และการปฏิรูปทางการเมือง
การปกครองที่เกิดขึ้นตั้งแต่กลางรัชกาลที่ ๕ นั้นเอง

ในช่วงรัชกาลที่ ๖ ในขณะที่เศรษฐกิจแบบใหม่ที่มีเงินตราเป็นเครื่องแลกเปลี่ยนขยายตัว
มากขึ้น แต่อำนาจรัฐยังไม่สามารถคุ้มครองชาวบ้านได้จริง กลับมีแต่การเรียกเก็บเงินภาษีราชการ
และเรียกเก็บส่วยสิ่งของและเงินในโอกาสต่าง ๆ เข้ารัฐ ทำให้ชาวบ้านต้องมีผู้นำตามประเพณี
ที่มีโครงสร้างทางวัฒนธรรมรับรองหรือจากการให้ความหมายหรือมุมมองของคนในท้องถิ่น
ในลักษณะของการเป็นนักแสดงที่ไม่เบียดเบียนใครจนสังคมรับไม่ได้หรือผิดบรรทัดฐานของ
วัฒนธรรมท้องถิ่นนั้น เป็นคนที่น่านับถือและสามารถพึ่งพาอาศัยได้และมีความไว้วางใจได้
มากกว่านายที่เป็นคนนอกชุมชน ในขณะที่ทางราชการมองว่าผู้นำบารมีหรือนักแสดงที่ชาวบ้าน
นับถือนี้เป็นโจรเพราะยุยงให้ชาวบ้านไม่ต้องเสียภาษีให้รัฐและให้ความคุ้มครองชีวิตและ
ทรัพย์สินแทนรัฐ ดังกรณีการเกิดขึ้นของขุนโจรนามกระเดื่องของภาคใต้คือ รุ่ง ดอนทราย
และดำ หัวแพรในทศวรรษ ๒๔๖๐ ซึ่งรุ่ง ดอนทรายถูกทางการฆ่าตายในปี พ.ศ. ๒๔๖๒ และ
ปีต่อมา ดำ หัวแพรก็ถูกฆ่าตายหลังการปราบใหญ่ของทางการที่ตั้งกองปราบเฉพาะกิจขึ้นมา
ปราบ จนจับกุมโจรได้จำนวนมากในเขตอำเภอควนขนุน^{๕๖}

^{๕๔} วารุณี โอสถารมย์, “ท้องถิ่นเมืองสุพรรณกับพฤติกรรมขโมยและปล้นควายในยุคเศรษฐกิจยังชีพปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔-ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕”, *รัฐศาสตร์สาร* (๒๔(๑), ๒๕๔๖), น. ๑๑๗-๑๖๑.

^{๕๕} นนทบุรี อยู่มั่งมี, “การปล้นและลักกระบือในทุ่งรังสิต: ภาพสะท้อนการเสื่อมคลายของระบบอุปถัมภ์แบบนักแสดง”, *วารสารอักษรศาสตร์* (ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๗), น. ๒๗-๗๙.

^{๕๖} กรุณาตรายละเอียดในงานศึกษาที่มีให้ภาพวัฒนธรรมนักแสดงได้ชัดเจนมากใน ล้อม เฟิงแก้ว, (๒๕๒๔), “ชุมโจรบ้านดอนทราย: รุ่ง ดอนทราย และดำ หัวแพร,” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้* เล่ม ๓, (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์.), น. ๔๘๗-๔๒. และประมวล มณีโรจน์, (๒๕๓๗), “โจรพิทลุง-กรณีตำนานโจรแห่งตำบลดอนทราย: ความแรงของลมฝนย่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดูกาล,” *ทักษิณคดี* 4:1 (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๓๗), น. ๕๕-๑๐๕

การให้ความหมายของโจร ชุนโจรหรือนักเลงหัวไม้ที่คนนอกวัฒนธรรมมองวิถีความสัมพันธ์ของท้องถิ่นอาจมีความหมายในแง่ลบและมองว่าเป็นภัยร้ายแรงต่อการดำรงอยู่อย่างสงบของสังคม ในขณะที่คนในวัฒนธรรมลุ่มทะเลสาบในครึ่งหลังของพุทธศตวรรษที่ ๒๔ อาจมองต่างออกไปว่า เป็นวัฒนธรรมสำคัญในการต่อสู้และต่อกรรวมถึงกีดกันคนภายนอกหรืออำนาจจากภายนอกไม่ให้เข้ามากกระทำต่อวิถีชีวิตของพวกเขา รวมถึงการมี “วัฒนธรรมนักเลง” ยังเป็นกลไกทางวัฒนธรรมในการสร้างความสงบเรียบร้อยของชุมชนอีกด้วย จึงปรากฏว่าในภาคใต้วัฒนธรรมนักเลงได้เปลี่ยนแปลงไปช้ากว่าในภาคกลางที่อาจจะได้รับผลกระทบอย่างเข้มข้นจากทุนนิยมและอำนาจรัฐเพราะอยู่ใกล้ศูนย์กลาง

ลักษณะของ “วัฒนธรรมนักเลง” ของภาคชาวใต้ในยุคดังกล่าวมีคำอธิบายที่พอจะทำให้เห็นคุณลักษณะสำคัญดังปรากฏในหลักฐานของทางการที่เป็นจดหมายเหตุประพาสหัวเมืองปักษ์ใต้ ร.ศ. ๑๒๘ (๒๔๕๒) ของของเจ้าฟ้ามหาวิชรุธ (พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว) ที่ว่า

เจ้าคุณรัชฎาเล่าว่าเมื่อแรก ๆ ท่านมาเป็นเจ้าเมืองตรังนี้ เป็นธรรมเนียมผู้ชายไปขอลูกสาวฝ่ายบิดามารดาตามก่อน ๒ ข้อคือ รามโนราห์เป็นหรือไม่ กับขโมยควายเป็นหรือไม่ ถ้าไม่เป็นทั้ง ๒ อย่างก็ไม่ยอมยกลูกสาวให้ เพราะบิดามารดาของผู้หญิงแลไม่เห็นว่าจะเลี้ยงเมียได้อย่างไร^{๔๗}

และอาจารย์สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์ ได้ให้ความหมายของนักเลงไว้หลายนัย แต่นัยที่ถือว่าแสดงออกถึงวัฒนธรรมนักเลงชัดเจนก็คือ “ผู้ที่มีบุคลิกลักษณะพิเศษมีน้ำใจและการวางตัวเป็นคนใจกว้าง กล้าได้กล้าเสีย มีความเฉียบขาด รักษาคำพูดและศักดิ์ศรี รักที่จะต่อสู้กันอย่างอาจหาญรักและปกป้องพรรคพวกตนจนสุดกำลัง”^{๔๘} ซึ่งการเป็นนักเลงในความหมายที่ไม่เป็นอันธพาลหรือหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการนอกบรรทัดฐานของสังคมแบบเจ้าพ่อนั้นสังคมจะให้การยอมรับ และส่วนใหญ่คนเป็นนักเลงมักเป็นผู้นำชุมชนเป็นผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันที่สืบทอดมาตามสายสกุลที่มีการสร้างสมบารมีมาก่อนและมีการผูกเกลอสร้างฐานอำนาจอยู่ก่อนแล้ว สำหรับบุคคลที่เทือกเถาเหล่ากอไม่เคยเป็นนักเลงใหญ่มาก่อน การสร้างสมบารมีเป็นนักเลงนั้นต้องแสดงความเป็นนักเลงให้ปรากฏชัด ให้ผู้อื่นยอมรับและศรัทธาขึ้นเป็นลำดับ ต้องมี

^{๔๗} อ้างจาก สุธิวศ์ พงศ์ไพบูลย์, (๒๕๒๙). “นักเลง,” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๔*, (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์), น. ๑๗๒๘.

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, น. ๑๗๒๘.

พวกพ่อบวชมาก ต้องผูกมิตรผูกเกลอประเภทตายแทนกันได้ทั้งคนใกล้คนไกล ต้องรักและดูแลพวกพ้องได้ และไม่ใช้อำนาจของทางราชการเพื่อตัดสินปัญหาที่เกิดขึ้น เหล่านี้เป็นความหมายทางวัฒนธรรมที่ยึดถืออยู่ร่วมกันของผู้คนทั้งสังคมและตอกย้ำผ่านการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวันจนเป็นที่ประจักษ์

แม้ว่าจะผ่านยุคของการถูกมองจากการว่าเมืองพัทลุงเป็นเมืองโจรในมุมมองฝ่ายบ้านเมืองในยุคของขุนโจรจนทางการต้องลงมาปราบปรามเองมาแล้วก็ตามในต้นทศวรรษ ๒๔๖๐ แต่ในสังคมรอบลุ่มทะเลสาบวัฒนธรรมนี้ยังคงดำรงอยู่ต่อมาอีก ๓ - ๔ ทศวรรษ และเพิ่งจะหายไปกลายเป็นเจ้าพ่อหลังสมัยประกาศแผนพัฒนาเศรษฐกิจและยุคปราบปรามคอมมิวนิสต์ในทศวรรษ ๒๕๑๐ เป็นต้นมา ซึ่งความสัมพันธ์ระบอบอุปถัมภ์ก็ได้เปลี่ยนรูปมาแอบอิงกับทางราชการและพรรคการเมืองมากขึ้นหรือรูปแบบของการเมืองที่เป็นทางการมากขึ้น^{๔๔} แต่ก็เชื่อว่าวัฒนธรรมนี้คงจะหายไปในพื้นที่เพราะยังมีพลังอยู่ในคนท้องถิ่นที่เข้าไม่ถึงอำนาจรัฐอยู่ต่อมา โดยนัยนี้ได้ทำให้พ่อแก่กลายเป็นนักเลงที่กำลังสร้างตัวเป็นผู้นำรุ่นใหม่ เพราะมีบริวารมากและเริ่มสร้างอิทธิพลของตนเองตั้งผู้นำรุ่นเก่า เช่นการไปซื้อช้างที่แม่จะไม่สามารถจับช้างป่ามาฝึกเองเหมือนผู้นำรุ่นเก่า แต่ก็ไปหาซื้อช้างจากชุมชนอื่นที่ไกลออกไป อาจเป็นเพราะไม่สามารถซื้อจากชุมชนใกล้เคียงได้ ดูจะเป็นการแข่งขันแข่งขานมีเขาเลยไม่อยากจะขายให้ และชัยภูมิที่บ้านแดงที่พ่อแก่อาศัยอยู่นั้นเป็นทางผ่านของการล่องไม้อันเป็นผลประโยชน์มหาศาลจากการค้ำนี้ การเกิดขึ้นของผู้นำชุมชนที่ไปทำหายกบอำนาจเก่าที่สั่งสมมาก่อนหน้านั้นหนึ่งถึงสองชั่วอายุคนจนมีอำนาจค่อนข้างมั่นคงแล้ว จึงนำไปสู่โคกนาฏกรรมของครอบครัวหนึ่งในที่สุด

วัฒนธรรมความรุนแรงและการต่อต้านอำนาจรัฐ

ในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๑ หลังจากลูกสาวคนแรกของแม่แก่แต่งงานกับครูหนุ่มที่มาสอนในโรงเรียนประจำหมู่บ้านที่ทวดได้ระดมคนและหาไม้รวมทั้งบริจาคที่ดินสร้างขึ้นใหม่ นอกเขตวัดห่างจากวัดประมาณครึ่งกิโลเมตร พ่อแก่เห็นว่าลูกเขยควรจะขี่ม้าไว้ขี่จะได้เป็นหน้าเป็นตาและไว้ขี่ไปทำธุระที่อำเภอควนขนุนที่ไกลออกไปประมาณ ๒๐ กิโลเมตร เพราะแม้ว่าจะมีทางรถไฟและมีคลองใช้เรือได้แต่แถบที่ราบลุ่มทะเลสาบที่เป็นท้องนาก็ยังใช้วิธีการเดินเป็นหลักเช่นเดิม พ่อแก่จึงได้ไปหาซื้อม้าโดยติดต่อหัวกล่อที่อยู่ท่าออกซึ่งเป็นนักเลงใหญ่เหมือนกันให้เป็นคนพาไปซื้อม้าจากถิ่นระโนดที่เลี้ยงม้าเป็นฝูง

^{๔๔} สารูป ฤทธิชัย, (๒๕๕๒), ๑๐๐ ปี การเมืองท้องถิ่น ลุ่มทะเลสาบสงขลา: ประวัติศาสตร์ฐานที่มั่นแห่งพรรคการเมืองในภาคใต้, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)).

พ่อแก่เดินเท้าไปขึ้นเรือที่ปากคลองก่อนจะนั่งเรือไปขึ้นที่บ้านตะเคียนแล้วไปพักที่บ้านหัวเกลอ ในขณะที่พักอยู่ที่บ้านหัวเกลอก็มีคนมายิงพ่อแก่ตายในบ้าน โดยชาวบ้านและญาติของพ่อแก่ก็รู้ว่าคนที่ฆ่าพ่อแก่คือนักเลงใหญ่ที่มีฐานอำนาจของตระกูลทางฝั่งท่าออกมาอย่างยาวนาน โดยมีปู่คือขุนตระการตะเคียนเขตกำนันตำบลตะเคียนและปากแตรในเขตอำเภอรโนดและพ่อก็เป็นกำนันต่อมาจนถึงรุ่นเขา ส่วนญาติทางแม่มีฐานอำนาจอยู่ในบ้านโรงช้างที่เลี้ยงช้างชกลากไม้จากป่าแถบอำเภอบำเพ็ญในตระกูลสุวรรณภักดี คชภักดี และสกลจันทร์ จึงถือได้ว่ามีฐานอำนาจเต็มในฐานะเป็นผู้นำทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น^{๕๐} และการจะดำรงอำนาจอยู่ต่อไปก็ต้องแสดงให้เห็นว่าคนที่ไม่ยอมรับอำนาจตนและไปขัดผลประโยชน์ของกลุ่มตนก็ถูกกำจัดออกไป

การฆ่าพ่อแก่ผ่านทางฝ่ายคนฆ่าได้อธิบายว่าเป็นการฆ่าผิดคน เพราะเขาต้องการฆ่านายหับ ชาวสังข์ซึ่งเป็นน้องเขยของพ่อแก่ที่ชื่อหับเหมือนกัน เนื่องจากนายหับ ชาวสังข์ถูกกล่าวหาว่าไปขโมยไม้เคี่ยม (ตะเคียน) ที่ล่องมาจากป่าพยอมมาจอดพักอยู่ที่หน้าวัดเตง แล้วทางเจ้าของไม้เข้าใจว่าหับ อุ้มเพ็งเป็นคนลักก็เลยส่งคนมาฆ่า แม่แก่ว่าเพราะเขามีภรรยาอยู่ว่า “ใครลักของกำนันเขายังเพ” แต่แม่แก่เชื่อว่าเขาคงยังไม่ผิดคน เพราะพ่อแก่ในตอนนั้นกำลังทำตัวเป็นนักเลงไปแข่งบารมีกับกำนันซึ่งอยู่ในช่วงของการสร้างอำนาจเป็นหัวหน้านักเลง

จากเรื่องราวของพ่อแก่ไปตายที่บ้านหัวเกลอโดยรู้เห็นเป็นใจกับคนที่มาฆ่าซึ่งเป็นผู้มีอิทธิพลทางแถบระโนด หรือถึงขั้นวางแผนลวงมาฆ่าในถิ่นอิทธิพลของตนเองนั้น ในแง่หนึ่งแสดงให้เห็นว่าระบบหัวเกลอหรือระบบเกลอไม่ได้เป็นระบบที่มีแต่ด้านบวกดังที่เคยปรากฏให้เห็นเพียงด้านเดียวในงานศึกษาวัฒนธรรมของภาคใต้^{๕๑} หรือแม้แต่การวิเคราะห์วัฒนธรรมนักเลงก็มักจะชี้ให้เห็นว่าระบบนักเลงดำรงอยู่ได้ด้วยการมี “บัญญัติเหล็ก” ของกลุ่มตนและมักถูกพิจารณาว่าเป็นคุณธรรมของกลุ่มคนที่ด้านอำนาจรัฐ^{๕๒} แต่ละเลยที่จะวิพากษ์ถึงความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในแวดวงนักเลงเสียส่วนมาก

เมื่อพ่อแก่ที่ดำรงตนเป็นนักเลงในความหมายของคนท้องถิ่นลุ่มทะเลสาบตายลง จากความขัดแย้งของคนในวัฒนธรรมเดียวกันคำอธิบายหรือการให้ความหมายของการตายจึงต้องให้ความหมายในบริบทของนักเลงที่ชุมชนยึดถือร่วมกันและเป็นคำอธิบายที่คนในครอบครัวเองก็ยอมรับและเข้าใจ ในกรณีการตายของพ่อแก่การที่หัวเกลอชายพ่อแก่หรือหักหลังพ่อแก่ถือว่าเป็นราคาที่ต้องจ่ายในการสร้างสัมพันธ์ที่ซื้อใจเขาไม่ได้ ถือว่ายังนักเลงไม่พอ และ

^{๕๐} สารูป ฤทธิ์ชูและสุนีย์ ทองไชว, *ตามรอยช้างแลใต้*, น. ๕๓-๕.

^{๕๑} ดู เอกวิทย์ ณ ถกลาง, (๒๕๔๔). *ภูมิปัญญาทักษิณ* (กรุงเทพฯ: อัมรินทร์); ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ชานิกร ประดิษฐ์, (๒๕๔๐), *เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต* (กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์).

^{๕๒} ดูรายละเอียดใน ประมวล มณีโรจน์, (๒๕๓๗), “โจรพัทลุง-กรณีตำนานโจรแห่งตำบลอนทราญ: ความแรงของลมฝนย่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดูกาล,” *ทักษิณคดี* 4:1 (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๓๗), น. ๕๕ - ๑๐๕.

ครอบครัวก็รับผลจากการกระทำนั้นในวิถีของนักเลงหรือแสดงความเป็นนักเลงด้วยเช่นกัน จึงไม่มีใครเอาเรื่องไปแจ้งกับทางการเพราะถือเป็นเรื่องในวงนักเลงที่ต้องจัดการกันเองตามวัฒนธรรมของนักเลง ในอีกด้านหนึ่งก็แสดงให้เห็นถึงจิตสำนึกที่ไม่ไว้ใจนายอย่างมาก จนแม้ชาวบ้านมีคติความขโมยของหรือฆ่ากันตายนาย (ตำรวจ) ก็ถูกกันไม่ให้เข้ามายุ่ง ชาวบ้านจะจัดการกันเองไม่พึ่งเจ้าหน้าที่บ้านเมือง

ดังที่อาจารย์สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์ได้อธิบายการรักษาศักดิ์ศรีของนักเลงนั้นสำคัญที่จะต้องไม่เสียเชิงแก่ใคร และหากพลาดพลั้งเสียเชิงให้แก่ใครแล้วก็ต้องยอมแม้จะต้องเสียทรัพย์สินหรือชีวิตก็ต้องยอมเพื่อรักษาศักดิ์ศรีของนักเลงไว้ และการกระทำที่ยึดถือกันภายในวงนักเลงอีกประการหนึ่งคือต้องไม่นำเรื่องราวที่ตนได้รับความเสียหายไม่ว่าทรัพย์สินหรือชีวิตไปฟ้องเจ้าหน้าที่บ้านเมือง^{๕๓} อันเป็นการยอมรับวิธีการตัดสินที่ใช้กันในวัฒนธรรมของนักเลงแม้ว่าจะต้องใช้ความรุนแรงกันก็ตาม แต่ขณะเดียวกันก็เป็นการต่อต้านอำนาจรัฐไปในตัวด้วย ในแง่นี้การมองความรุนแรงจากโลกของชาวบ้านจึงเป็นมิติหนึ่งที่น่าสนใจศึกษาเช่นกัน

หลายปีต่อมาเมื่อกำหนดคนดังกล่าวที่ครอบครัวแม่แก่รู้จักว่าฆ่าพ่อแก่ได้เสียชีวิตเพราะถูกล้อมยิงด้วยอาวุธสงครามหลังยุคนักเลงผ่านพ้นมาสู่ยุคปราบคอมมิวนิสต์และเจ้าพ่อแม่แก่และลูกๆ ต่างพูดถึงการตายนี้ว่าเป็นกฎของเวรกรรมในแบบของพระพุทธศาสนา เนื่องจากหลังพ่อแก่ตายก็ไม่ได้มีใครสืบทอดความเป็นนักเลงต่อในสายตระกูล และแม่แก่ก็จะสั่งสอนให้ลูกหลานไม่ให้ความแค้นต่อคนที่ฆ่าพ่อแก่ เพราะท่านเชื่อว่าการไม่อาฆาตจะเป็นการสิ้นเวรกันใหนที่สุด และเมื่อแม่แก่เล่าเรื่องนี้ให้ผมฟังก็รู้สึกได้ว่าเป็นการทบทวนอดีตที่เกิดขึ้นและอธิบายอย่างลงตัวแล้วในใจของท่าน ไม่มีความอาฆาตเคียดแค้นหลงเหลืออยู่ เพียงแต่อยากถ่ายทอดเรื่องราวให้หลานฟัง อารมณ์ความรู้สึกตอนที่อยู่กับศพของชายที่รักอาจจะเพียงตอนเดียวที่ท่านเสียสิ้นเครื่องจนถึงขั้นหลังน้ำตาอาจจะด้วยรู้สึกถึงมันอีกครั้งในความเศร้าและรันทดที่เกิดขึ้น แต่กับเรื่องราวอื่นนั้นท่านได้เล่าถึงมันด้วยความเข้าใจอย่างแจ่มชัดของชีวิตที่เป็นวัยไม้ใกล้ฝั่ง

จากเรื่องราวในชีวิตของแม่แก่ได้แสดงให้เห็นอย่างหนึ่งว่าชีวิตของแม่แก่และพ่อแก่ได้ดำเนินและมีความสัมพันธ์ทางสังคมที่กว้างกว่าในขอบเขตหมู่บ้านมาก ทั้งการเดินทางไปดูแลข้างลากไม้ในที่ต่าง ๆ การไปซื้อช้าง ชี้อม้า การเดินทางมาของผู้คนมาช่วยเก็บเกี่ยวข้าวช่วยทำนา พวกศิลปินที่เดินทางมาพักพิงรวมทั้งแสดงในหมู่บ้าน แสดงให้เห็นถึงเครือข่ายของความสัมพันธ์ทางสังคมและเศรษฐกิจที่หลากหลายกว่าที่จะเอาขอบเขตของหมู่บ้านเป็นหน่วยของการวิเคราะห์ดังที่แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนมักจะพิจารณาในหน่วยของหมู่บ้านมากกว่าจะพิจารณา

^{๕๓} อ้างจาก สุวิงศ์ พงศ์ไพบูลย์, (๒๕๒๙), “นักเลง,” น. ๑๗๒๙-๓๐.

เครือข่ายความสัมพันธ์ของคนที่ไม่จำกัดกับพื้นที่ทางกายภาพ^{๕๔} นอกจากนี้แนวคิดวัฒนธรรมชุมชนได้สร้างภาพตัวแทนของหมู่บ้านผ่านการเขียนประวัติศาสตร์ชุมชนที่นำเสนอภาพชาวบ้าน/ชนบทผู้รับผลของการพัฒนาจะสามารถจะฟื้นฟู ดำรงอยู่และพัฒนาดตนเองได้ด้วยพื้นฐานทางความเชื่อ ความสัมพันธ์ในชุมชน และภูมิปัญญา^{๕๕} และมักจะเป็นภาพหมู่บ้านที่หยุดนิ่งตายตัวที่เต็มไปด้วยความกลมกลืนไร้ความขัดแย้ง ทั้งๆ ที่ความขัดแย้งก็เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นปกติของทุกชุมชน การกล่าวถึงความขัดแย้งก็อาจจะชี้ให้เห็นภาพของชุมชนได้ชัดเจนและหลากหลายมิติมากกว่าการเลือกมองแค่เพียงด้านเดียวคือความกลมกลืนสวยงามก็เป็นได้

ในขณะที่วิธีการมองชุมชนของนักจุลประวัติศาสตร์ที่รับเอาแนวคิดของคลิฟฟอร์ด เกียร์ทซ์ มาเป็นคำขวัญในการวิเคราะห์ที่ว่า “นักประวัติศาสตร์ไม่ใช่ศึกษาหมู่บ้าน แต่ศึกษาในหมู่บ้าน”^{๕๖} เพราะสภาพแวดล้อมของความสัมพันธ์ทางสังคมและเงื่อนไขของชีวิตทางวัตถุของปัจเจกบุคคลได้มีปัจจัยกำหนดกว้างไกลจากหมู่บ้านหลายเท่าหนัก ในขณะเดียวกันการมองโลกและการให้ความหมายกับวัฒนธรรมและโลกรอบตัวนั้นต้องมองสิ่งต่าง ๆ ผ่านมุมมองของผู้กระทำที่เป็นการวิเคราะห์ผ่านมุมมองของคนในชุมชนในช่วงเวลาที่ศึกษาเป็นสำคัญ

บทส่งท้าย: ข้อสังเกตและข้อจำกัดการศึกษาจุลประวัติศาสตร์

ในบริบทของการศึกษาประวัติศาสตร์ไทยข้อจำกัดสำคัญที่ถูกพูดถึงเสมอ ก็คือมีหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษรอันเป็นตัวบทสำคัญสำหรับการวิเคราะห์ที่เป็นของชนชั้นล่างหรือคนธรรมดาสามัญน้อย เพราะชนชั้นล่างในสังคมไทยมักอ่านไม่ออกเขียนไม่ได้ แต่ทางออกที่สำคัญอาจจะต้องอาศัยมุขปาฐะอันเป็นจารีตที่คนไทยถนัดและเป็นวิธีการส่วนใหญ่ในการสร้างประวัติศาสตร์จากเบื้องล่างขึ้นมา ซึ่งต้องอาศัยการศึกษาประวัติศาสตร์บอกเล่าของคนในชุมชนเป็นหลัก ขณะที่การค้นคว้าจากเอกสารที่น่าสนใจคือบันทึกคดีความ คำให้การ คำซักคำค้ำของบุคคลในศาลที่มีรายละเอียดตามรูปแบบของการตัดสินคดีความ และมักจะสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อหรือบรรทัดฐานหลักของสังคมจากคำให้การที่เป็นการฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ของสังคมจนเป็นความผิดขึ้นนั่นเอง อีกแหล่งหนึ่งที่มีมักจะใช้กันในการศึกษาประวัติศาสตร์ภาคใต้

^{๕๔} ดูรายละเอียดใน อานันท์ กาญจนพันธ์, (๒๕๔๔), *มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร*, (กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย).

^{๕๕} ดูรายละเอียดใน ยุक्ति มุกตาวิจิตร, (๒๕๔๘), *อ่านวัฒนธรรมชุมชน วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน*, (กรุงเทพฯ: ฟ้ายเดียวกัน).

^{๕๖} Giovanni Levi, “On Microhistory,” p. 96. จากประโยคของเกียร์ทซ์ที่ว่า “Anthropologists don’t study villages...; they study in villages.” In Clifford Geertz, (1973) *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*, (New York: Basic book), p.22.

ด้วยก็คือเบาะแส (clues) ที่ได้มาจากการละเล่นพื้นบ้าน เช่น เพลงบอก บทร้องมโนราห์ หนังสือตะลุง และปรัมปราคติ (myth) ที่เล่าขานกันอยู่ในชุมชนว่าสะท้อนความหมายอะไรของคนในชุมชน

ที่สำคัญคือการศึกษาแนวจุลประวัติศาสตร์น่าจะมีส่วนสำคัญในการวิพากษ์และหาทางออกจากประวัติศาสตร์ชนชั้นนำดังที่เป็นอยู่ เพราะการศึกษาเรื่องราวของคนเล็ก ๆ ที่ไม่เคยได้รับความสำคัญมาก่อนในประวัติศาสตร์ อาจทำให้คนไทยสามารถใช้ทำความเข้าใจรากเหง้าตนเอง ซึ่งมีที่มาหลากหลายกว่าการรู้จักแต่ประวัติศาสตร์ชาติแต่ไม่รู้ว่าจะตนเองอยู่ตรงไหนของประวัติศาสตร์หลักชุดนั้น การเล่าเรื่องที่ตนเข้าไปเกี่ยวพันหรือมีมุมมองของคนที่เรารู้จักและไม่รู้จักแต่เป็นชาวบ้านคนธรรมดาสามัญเช่นเดียวกันกับเรา อาจทำให้เราตระหนักถึงความสำคัญของคนสามัญในการเข้าไปมีส่วนร่วมเปลี่ยนแปลงและเข้าไปปฏิสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ชัดเจน อันจะนำมาสู่การเข้าใจบทบาทในการสร้างประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมของทุกคนได้ดีขึ้น เพราะถ้ายังศึกษาประวัติศาสตร์มหาบุรุษเป็นกระแสหลักจิตสำนึกของคนในชาติก็ต้องการมหาบุรุษมาช่วยแก้ไขปัญหาสังคมอยู่เรื่อยไปดังที่เป็นอยู่

บรรณานุกรม

- เกษม เพ็ญภินันท์. (๒๕๔๙). “ว่าด้วยมโนทัศน์ “ความเข้าใจ” ในศาสตร์การตีความทางปรัชญาของกาดามาเมอร์.” *รัฐศาสตร์สาร* ปีที่ ๒๗ ฉบับที่ ๑, น. ๖๒ - ๑๒๕.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภาและพูนศักดิ์ ธานีกรประดิษฐ์. (๒๕๔๐). *เศรษฐกิจหมู่บ้านภาคใต้ฝั่งตะวันออกในอดีต*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์.
- นนทพร อยู่มั่งมี. (๒๕๔๗). “การปล้นและลักกระบือในทุ่งรังสิต: ภาพสะท้อนการเสื่อมคลายของระบบอุปถัมภ์แบบหนักเลง”. *วารสารอักษรศาสตร์* (ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๒ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๔๗). น. ๒๗ - ๗๙.
- ประมวล มณีโรจน์. (๒๕๓๗). “โจรพัทลุง-กรณีตำนานโจรแห่งตำบลดอนทราย: ความแรงของลมฝนย่อมเกี่ยวเนื่องกับเมฆหมอกแห่งฤดูกาล.” *ทักษิณคดี* 4:1 (มิถุนายน-กันยายน ๒๕๓๗), น. ๕๕ - ๑๐๕.
- ยุกติ มุกดาวิจิตร. (๒๕๔๘). *อ่านวัฒนธรรมชุมชน วาทศิลป์และการเมืองของชาติพันธุ์นิพนธ์แนววัฒนธรรมชุมชน*. กรุงเทพฯ: ฟ้ายาวกัน.
- ล้อม เพ็งแก้ว. (๒๕๒๙). “ชุมโจรบ้านดอนทราย: รุ่ง ดอนทราย และดำ หัวแพร.” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๓*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์การพิมพ์. น. ๙๘๗ - ๙๒.
- วารุณี โอสธารมย์. (๒๕๔๖). “ท้องถิ่นเมืองสุพรรณกับพฤติกรรมขโมยและปล้นควายในยุคเศรษฐกิจย่ำแย่ปลายพุทธศตวรรษที่ ๒๔ - ต้นพุทธศตวรรษที่ ๒๕”. *รัฐศาสตร์สาร*

๒๔(๑), ๒๕๕๖. น. ๑๑๗-๑๖๑.

สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (๒๕๒๙). “นักเลง.” ใน *สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม ๔*. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์การพิมพ์. น. ๑๗๒๘ - ๓๐.

สารูป ฤทธิชูและสุนีย์ ทองไชริ.(๒๕๔๓). *ตามรอยช้างแลใต้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

อาพันธ์ กาญจนพันธ์. (๒๕๔๔). *มิติชุมชน: วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจและการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

เอกวิทย์ ณ ถลาง. (๒๕๔๔). *ภูมิปัญญาทักษิณ*. กรุงเทพฯ: อัมรินทร์.

Bonnell, Victoria E. and Lynn Hunt (eds.). (1999). *Beyond the Cultural Turn: New Directions in the Study of Society and culture*. (Berkeley; Los Angeles; London: University of California Press).

Burke, Peter. (2004). *What is Cultural History?*. (Cambridge: Polity Press).

Elay, Geoff. (1989).”Labour History, Social History, Alltagsgeschichte. Experience, Culture, and the Politics of Everyday a New Direction for German Social History?”. *Journal of Modern History* 61 (1989).

Geertz, Clifford. (1973). *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic book.

Ginzburg, Carlo and Carlo Poni. (1991). “The Name and the Game: Unequal Exchange and the Historiographic Marketplace.” in Edward Muir and Guido Ruggiero, eds. *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University press.

Ginzburg, Carlo. (2005). “Latitude, Slaves, and the Bible: An Experiment in Microhistory.” *Critical Inquiry* 31:3 (Spring 2005).

Ginzburg, Carlo. (1992). *Clues, Myths, and the historical Method*. translated by John and Anne C. Tedeschi. Baltimore: The Johns Hopkins University Press.

Ginzburg, Carlo. (1982). *The Cheese and the Worms: The Cosmos of a Sixteenth-Century Miller*. translated by John and Anne C. Tedeschi. London: Penguin Book.

Lepore, Jill. (2006). “Historians Who love Too Much: Reflection on Microhistory and Biography.” *The Journal of American History*. 88: 1 (2006), p. 2. online: www.historycomparative.org

- Levi, Giovanni. (1992). "On Microhistory." in Peter Burke, ed. *New Perspectives on Historical Writing*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Ludtke, Alf. ed.. (1995). *The history of everyday life: Reconstructing Historical Experiences and Way of Life*. Trans. William Templer. Princeton: New Jersey.
- Magnusson, Sigurour Gylfi. (2006). "Social History –Cultural History– Alltagsgeschichte– Microhistory: In Between Methodologies and Conceptual Frameworks." *Journal of Microhistory*. ; available at [www. microhistory.org](http://www.microhistory.org)
- Muir, Edward and Guido Ruggiero, eds. (1991). *Microhistory and the Lost Peoples of Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University press.
- Putnam, Lara. (2006). "To Study the Fragments/Whole: Microhistory and Atlantic World." *Journal of Social History*. 39: 3 (spring 2006).
- Sharpe, Jim. (1992). "History from Below." Pp. 24–41. in Peter Burke, ed. *New Perspectives on Historical Writing*. Pennsylvania: The Pennsylvania State University Press.
- Spiegel, Gabrielle M. (ed.). (2005). *Practicing History : New Direction in Historical Writing After The Linguistic Turn*. (New York and London: Routledge).